

Вера Церлюкевіч прыцягла ў суд Зімоўскага С.6

ЗАЛАТЫЯ АЛІМПІЙЦЫ

*Падрыхтоўка
кожнага зь іх каштую
нам пад 100 тысяч
даляраў*

15 верасьня ў аўстралійскім горадзе Сыднэі распачнуцца 27-я Летнія Алімпійскія Гульны. На падрыхтоўку беларускіх алімпійцаў пакупу зь бюджetu выдзелі 10 мільёнаў даляраў. Пра гэта паведаміў на прэсавай канфэрэнцыі Аляксандар Грыгароў, намеснік міністра спорту ды турызму. Гэта ўсяго 60% ад патрэбнай сумы. Ці знойдуцца яшчэ неабходныя 6 мільёнаў?

Вядома, знойдуцца, мы на нашых спартуўцаў нічога не пашкадуем. Нават калі прыйдзеца шукаць на самым высокім узроўні. Менавіта таму нядайна прэзыдэнт Нацыянальнага Алімпійскага Камітэту А.Л. ініцыяваў выключэнне са складу гэтага самага камітэту 47 сябраў. У тым ліку вышэйгаданага Грыгарава ды начальніка ўпраўлення спорту таго самага міністэрства Зымітра Шычко. На іх месца ў НАК увялі віцэ-прам'ера Барыса Батуру, намесніка генпрокурора Пятра Іваненку, кіраўніка КГБ Уладзімера Мацкевіча. Гэта самыя моцныя перастаноўкі ў беларускай алімпійскай камандзе за ўесь час яе існавання. Пасля гэтага тактычнага ходу наша каманда мае реальныя шанцы на атрыманьне 6 пятых і 3 сёмых месцаў у Сыднэі.

Працяг на старонцы 4.

Замёрлі на tym тыдні базары. Прыватныя прадпрымальнікі страйкуюць. Прыйдущыя новымі падаткамі, яны пачалі з 1 лютага месяц пратэсту. Улады разъюшаныя.

Апошнімі гадамі з-за перабоў у дзяржаўным гандлі людзі ў нас прызываюцца хадзіць на рынак. Адначасова зьявілася цэлая кляса прадпрымальнікаў, якія самі зрабілі сабе працоўныя месцы, самі вядуць свой бюджет, не вісяць на шыі ў дзяржавы, але ёт гатовыя пастаяць за свае права. Ім не патрэбны ніякі апякун-бапчык, бо іхныя правила гульні — канкурэнцыя. Вось жа гэта і не падабаецца Лукашэнку, які ўсё хоча разъясняюцца сам, каб людзі без яго не маглі пражыць ды каб за яго галасавалі.

Уладам выгадна выстаўляць прадпрымальнікаў круцялямі-

Наша Ніва

ПЕРШАЯ БЕЛАРУСКАЯ ГАЗЭТА

Заснаваная ў 1906. Адноўленая ў 1991. Выходзіць у панядзелкі. №6 (163) 7 ЛЮТАГА 2000 г.

Фота: IREx-ProMedia

Страйк на кірмашах

падманшчыкамі — у горшых савецкіх традыцыях. Старшыня Падатковага камітэту Беларусі Мікалай Дзямчук, адстайкі якога патрабуецца страйкоўцы, кажа ў «Звяздзе», што доля паступлення у дзяржаўны бюджет ад дробных бізнесменаў складае ўсяго крыху больш за 1%. Самі прадпрымальнікі называюць зусім іншую лічбу — 20%.

Афіцыйныя СМИ пераконвалі прадпрымальнікаў выйсьці на працу, робячы акцэнт на tym, што ў любым разе яны не даб'юцца поспеху, і найбольш згубіць той, хто найпазнейшай выйдзе. Аднак страйк працягваецца. Паводле ацэнкі лідэра страйкоўцаў Валер'я Леванеўскага, на сённяшні момент страйк трymаюць 87% усіх дробных гандляроў Беларусі. У Менску і на «Дынаме», і ў «Жад-

новічах» працуюць ня больш, чым 10% страйбрэхераў, а народу прыходзіць сьвет, бо людзі чулі Лукашэнкавы абіянкі заваліць нашы базары самалётамі танных тавараў.

А калі не дапамагаюць угаворы, улады пачынаюць запалохваць. Так, у Ждановічах у суботу міліцыя спрабавала вытурыць з рынку прафсаюзных лідэраў, а на Уладзю Коjуху, намесніка кіраўніка тутэйшай філіі, склалі пратакол.

Ці ўдасца Лукашэнку прыдучыць гандляроў — пабачым. Ясна, што сабе ў мінус ніхто працаваць ня будзе. Ясна таксама, што зынкненне клясы прыватных прадпрымальнікаў прывядзе да папаўнення шэратаў насељніцтва бязвольнага, скоранага і застрашанага, якое жыве на падачкі рэжыму. Дробныя ж прадпры-

мальнікі — гэта грамадзкі слой, які ня скурвіўся, які гатовы жыць сваёю галавой і ні ў кога нічога не прасіць. Яны самі зарабляюць гроши на сябе і сваіх дзяцей. Лукашэнка, падобна, вельмі хоча зламаць прадпрымальнікаў, разумеючы вялікае сымбалічнае значэнне гэтага «залому рук» — як у 1995-м перамогі над мэтрапалітэнамі — каб умацаваць сваю ўладу і страх у грамадзтве. Як і тады з мэтрапалітэнамі, цяпер гэта выпрабаванье на супольную салідарнасць. Гандляры — ня самы шанаваныя людзі ў вакох тых беларусаў, якія ненавідзяць багатыроў прыватнай ініцыятыў, але, няма сумневу, гістарычна гандляры се́ні ўжо ўляўлююць прагрэсіўны слой грамадзтва.

Барыс Тумар
Працяг тэмы на старонцы 3.

Юнак скінуўся з тэлевежы

Уся Горадня гаворыць пра са-магубства 25-гадовага мужчыны. Позна ўвечары ён залез на тэлевежынную вежу і скінуўся з вышыні 116 метраў. Падобнае здраўлялася ўпершыню. Перад скачком прыехала нават міліцыя, але нічога зрабіць ня здолела. Трагедыя адбылася ў перадапошні дзень студзеня. Усяго за студзень на Гарадзеншчыне зрабілі сабе съмерці 28 чалавек. Летасць за год такіх было 410 выпадкаў. Зблы-шага людзі вешаюцца.

С.М.

Быкаў пераедзе ў Нямеччыну

Васіль Быкаў ня вернецца ў Беларусь, але пераедзе прынамсі на год у Нямеччыну на запрашэнне тamtэйшага ПЭН-цэнтра. Першымі гэта паведамілі не беларускія, а расейскія мас-мэдны.

У Вярхоўным Савеце

У суботу ў Менску прыйшла першая ў гэтым годзе сесія Вярхоўнага Савету. Старшынстваваў Анатоль Лябедзька. На сесіі выступіў Ганс-Георг Вік, прадстаўнік АБСЭ. Галоўнай тэмай была будучая падрыхтоўка закону пра выбары. Ад 20 лютага яго маюць рыхтаваць да другога чытання. Значыць, Вярхоўны Савет усё спадзяеца на рэвалюцыйнае разыўцце падзеяў.

Усе хочуць бачыць Чыгіра

Беларуская Асацыяцыя Журналістаў выступіла з рэзкім асуджэннем таго, што ў залу паседжанняў, дзе быў суд над Чыгіром, людзі ў міліцыйскай форме і ў цывільнім не дапускалі на гэтым тыдні журналістаў, у тым і карэспандэнту «Нашай Нівы». Таціну Сыніцко. Залія паседжанняў, і праўда, і блізка не зъмянчае ўсіх, хто хоча туды трапіць. Але ахуёнкі надта ўжо беспамылкова выходзілі з нагоўну пашырных журналістаў. Старшына Вярхоўнага Суду Беларусі Валянцін Сукала адмовіўся надаць іншую залю, але з'явіўся да сумлення публікі, напрасіў людзей дамаўляцца між сабой, каб па чарзе наведвалі паседжанні.

Папоўскі падатак

У Крычаве бацюшкі знайшли добры спосаб паляпшэння матэрыяльнага стану сваёй арганізацыі: добраахвотна-прымусовы продаж квіткоў на царкву на прадпрыемствах і ў калгасах. Дзяяць добрая гроши.

Сымон Глаштейн

Саюз з Расеяй, выгадны прастытукам

Агенція «Інтэрфакс» апублікавала ліблі: каля 5 тысячай беларускіх дзяўчат паспяхова гандлююць сабою ў Маскве і займаюць сёняня 7% тamtэйшага рынку секс-паслугаў. Цэняцца, значыць, нашы. А ўсяго ў Маскве гэтай спрайвой занятыя 70 тысяч чалавек. Гэта як усе населнікі Жлобіна або амаль цалкам Слонім. І гэта толькі тыя, каго затрымлівала міліцыя. Паміж іх, дарэчы, шмат непаўна-

А.К.

2 З УСЁЙ КРАІНЫ

Хто падпісваецца,
той заашчаджае
416 рублём

Падпіска зь лютага па чэр-
вень каштуе:

для менчукоў на шапік ці
краму «Белсаюздруку» 944
рублі (на месяц — 236 рублём);

звычайная на пошце ці ў
«Белсаюздруку» 1024 рублі (на
месяц — 256 рублём).

Калі ж набываець газету ў
тым самым шапіку і плаціць
штотыдня, дык гэта Вам
абыдзеца ў 1360 рублём (з 1
сакавіка цана газэты ў раздрабо-
ным продажу дасягне мо ѹ 80
рублём, і будзе далей-расці).
Дык падпісваецца!

Для нас таксама вельмі
важна, каб як мага больш асоб-
нікаў прадаваць праз падпіску:
дзеля дурных цяперашніх зако-
наў падпісаныя асобнікі газэты
— ці то праз пошту, ці то
през шапікі «Белсаюздруку» —
даюць нам даход, а праз тыя
самыя шапікі ўразроб мы пра-
даем сабе ѹ страту.

Рэдакцыя

Бяз пральні на адзінаццатым вяку

У камунальнym пляне Полац-
ак вядомы сярод съведамых бе-
ларусаў тым, што ў горадзе ёсьць
лазьня, пабудаваная яшчэ ѹ 20-х
гадох нашага стагодзьдзя, на фа-
садзе будынку вялікім літарамі
па-нацыяналістычнаму напісаны
— ЛАЗНЯ, менавіта зь мяккім
знакам пасля мяккай «з», як таго
патрабуе граматыка Тарашкевіча.
Але гэтым разам мы распавядзем
не пра лазьню, а пра пральні.
Праўда, цяпер гэта можна рабіць
толькі ѹ мінулым часе, як пра ва-
дзяныя млыны ля верхняга зам-
ку ці княскі палац. Ни палацу, ни
млыноў, ні пральняў цяпер у Поляцку няма. У 2000 годзе старажыт-
ны горад цалкам адмовіўся ад та-
кой папулярнай бытавой паслугі,
як мыцьцё бялізны. З 1 студзеня
спынілі сваё існаваныне мэханіч-
ная пральня на вуліцы Школьнай і
пральня самаабслугоўвання на
вуліцы Караленкі. Пункты прыё-

му бялізны зачыненыя, большасць работнікаў звольненыя, засталіся кіраўнікі і вартайнікі. Прычынай закрыцця гарадзкія ўлады называюць вялікія запазычаныні за цяпло. Напрыклад, пральня на Школьнай запазычыла касцельні Полацкага малочнага камбінату 5 млн. новых рублём. На ўсю Полаччыну засталася адна дзейная пральня ў Наваполацку. Але яе магутнасць не хапае, каб задаволіць усіх ахвочных. У першую чаргу прымаюць бялізну ад мэдычных установаў. Астатнім — як пащенцуе. Відавочна, утрыманьне пральняў стала не па-
кішэні палацкім уладам.

Непрыемная звязка прыйшла ў ад кіраўніцтва палацкай грэка-каталіцкай парафіі. У ноч з 29 на 30 студзеня была абрааваная царква імя святой Параскевы Полацкай. Дакладней, не сама царква, а сутарэнні пад царквой.

Былі скрадзеныя зварачныя трансферматар, ровар і шэсьць мяхоў бульбы. Некалькі дзён раней быў абрааваны малельны дом віцебскіх грэка-каталікоў. Зынклі каштоўныя старожытныя абразы, гроши, дабрачынныя лекі. У адрозненіе ад Віцебску, у Полацку прыкрая гісторыя мела шчасливы канец. Рабаўнікі, губляючы па дарозе бульбу, дакладна пазначылі свой шлях, таму мясцовым пінкertonам аказалася няцяжка адшукаць прапажу і аматарава разыщицца на чужых падворках. Аднак дзіўнае супадзеніе двух рабаўніцтваў насыцярожыла палацкіх уніятаў. Ці не з аднаго корана яны паходзяць?

Затое з прыемнай весткай прыехаў у Наваполацак зямляк, пісменнік Уладзімер Арлоў. 27 студзеня ў цэнтральнай гарадзкай бібліятэцы адбылася прэзентацыя кнігі «Дзесяць вякоў беларускай

гісторыі», якую Арлоў напісаў разам з гісторыкам Генадзэ Сагановичам. Нягледзячы на сур'ёзныя папярэджаныя аб наступе грыпу, Арлоў не спыняе сваё турнэ па краіне. Усім ахвочым патрапіць на прэзентацыю кнігі яя стала месца, таму прыйшлося апаратуўным парадкам мабілізоўваць астатнія спраўныя бібліятэчныя краслы, лаўкі і ўсловы. Значна цяжкай аказалася выйсці са становішча, калі ўсім, хто хаеці набыць «Дзесяць вякоў», не хапіла кніг. Пасля таго, як скончыліся трэћыя пачкі, Арлоў прызнаўся, што ёсьць яшчэ два ѹ запасе. Але і гэтых не хапіла. Пісменнік паабіцаў землякам у самыя сціслыя тэрміны выправіць ситуацыю. Прыемная ж вестка, якую прывёз Арлоў, мела іншы, больш глябальны характар: пісменнік паабіцаў землякам яшчэ як мінімум дзесяць вякоў беларускай гісторыі. Таму навапалачане разыходзіліся па ўласных кватэрах з уз্বятым настроем.

Алесь Аркуш

ПАЗЫТЫВЫ

ПАМРЭМ, А ПЕНЗЕ ДА ПАМОЖАМ!

Беларусь мае намер падтрымаць разьвіццё агрокомплексу Пензенской вобласці

Радасная навіна. Людзі вельмі ўдзячныя начальству і за гэта таксама. Асабліва жыхары братніх Віцебскай і Магілёўскай абласцей, дзе «рэалізацыя» мя-
сапрадуктаў, агульнапрызнаных сымбаліяў шчасльца, склала адпаведна 91 і 85% да ўзроўню 1998 г.

Затое ў сярэднім па краіне «рэалізацыя» мясапрадуктаў на-
ват павялічылася на 2% проці 1998 г., балазе вытворчасць мяса скарасцілася ѿсяго на 7%. Адкуль узяўся дадатковы мясапрадукт? Калі вы ня елі кільбасы «Загадка» і паштэту «Юнацкі жоўты», не здагадаецца. Даўосы трэба апісваць адпаведнымі, казачнымі словамі.

Гэта і робіцца. Апошнімі гадамі шырака распаўсюдзілася і ўсё часцей выкарыстоўваецца сак-
ральна формула: «Расце валавы нутраны прадукт». Закляцце выклікае ганарліве вуркательне электарату, а прысутныя ѹ «на-
цыянальным сходзе» ад таго да-
сягаюць некалькіх кансэнсу саў-
адні сесію.

Чарадзейнаму эфекту аналі-
тыкі даюць розныя тлумачэнні.
Нэафрайдсты засяроджваюць

увагу на словах «расце» і «нут-
раны». Папулісты канцэнтруюцца на паняцці «прадукт». Нэ-
камуністы на прыметніку «валавы».

Міністарт, каб адкінуць містычныя маніпуляцыі, разлічвае ВНП у трох розных спосабах і дакладна ведае вартасць тавару і паслуг, створаных у краіне ва ўсіх галінах эканомікі і прызначаных дзеля спажыван-
ня, назапашванья і экспарту.

Не забываюцца дзяржаўныя рахункаводы і пра насељніцтва. Улічваюцца ѿсё: набытыя тавары, паслугі і наўратныя з жывёламі, спажываныя грамадзянамі ў натуральнай форме. Да гэтага да-
даюцца «ўмоўна налічаныя пас-
лугі» за прызначаныя тутэйшыя ва ўласных хатах і атрымліваецца «канцавое спажыванье

хатніх гаспадарак».

Айчынная статыстыка вучыць нас, што за перыяд нацыянальной незалежнасці ВНП павялічыўся ѹ бягучых коштах ѿ 67373 разы. Ён быў падаў, потым раптам падняўся, зноў падняўся, але яи вельмі.. Выглядзе драма-
тычна. Але, калі палічыць ѹ рэ-

Гарадзенская моладзь з
Маладога Фронту
пачала веснавы наступ
пікетам 2 лютага, на
ўгодкі Каставуся
Каліноўскага

Спачатку на чыгуначным вак-
зале прымацавалі кветкі і бел-
чырвона-белыя стужкі да памят-
най шыльды, зробленай у выгля-
дзе маленькай каплічкі. Яе
адкрылі ўвосень 1995 г. паводле
расцення гарадзкіх уладаў, пры-
нятага яшчэ за Шушкевіча. На
вакзале ѹ 1863 г. адбыўся бой
паміж паўстанцамі і вайсковым

яму трэба. Ваганыні ВНП і кан-
цавога спажыванья адбываюцца разам, але маюць розны размах.
Узворы спажыванья нашмат больш устойлівы.

Вось ужо і сп. дырэктар М.Ля-
вонаў з МТЗ уголосіў здзіўіўся: чаму пры росце ВНП зьніжаецца якасць жыцця?

Дарма зьдзіўляеца і не дает
веры Міністру. Расце прадукт,
расце. Проста ён, як айчынны
«мясапрадукт»: мяса ў ім ўсё меней,
соі — ўсё болей. Хоць мяса ў нас расце, а соі — не расце.

Міхал Залескі

аддзелам.

Затым у цэнтры гораду на
вул. Савецкай перад «Домам саве-
тай» адбыўся пікет. Адзін малад-
зён тримаў плякат: «На гэтым
месцы павінен стаяць помнік Ка-
ставусю Каліноўскаму». Зноў жа,
паводле расцення гарадзкіх уладаў
дзесяцігадовай даўніны. Не
БНФ тады яго прыняў, а самі ўла-
ды. Таму міліцыяту, які зьявіўся
на пікете, не было за што зачапіцца.
Ён толькі папрасіў

школьніка Яўгена Андрэева, які
тримаў плякат, пайсьці з ім у

райадзел, пераконваючы, што
лепей было б арганізаваць школьні
вечар, прысьвечаны Каліноўскаму.

На Савецкай вуліцы — на
іншым доме, дзе была
кансьпіратыўная кватэра
Каліноўскага, улады таксама
хацелі прымацаваць шыльду.
Але перахадзілі.

Пікет, дарэчы, адбыўся побач
быў мужчынскай гімназіі, дзе
вучыўся старэйшы брат Каставуся
Віктар.

Сяргей Астраўцоў

Паўстагодзьдзя на плю Мац

У Чэркаве знайшлі бадай самы стары банкаўскі рахунак ці то вобласці, ці то ўсёй краіны. Гаспадыня, 80-гадовая бабуля, паклала 4500 рублёў яшчэ ѹ 1945 годзе. Тады на гэта можна было набыць хату з усім дабром. Але вырашыла бабулька патрымаць на кніжкы грошы. Дарасло да 5000. Потым пачаліся зьмены, а бабулька не зарыентавалася. Вось і пракыла жыцьцё...

Сымон Глазштэйн, Магілёў

Філарэту на лячэнье

Уражаныя былі дактары Малецкай больніцы, калі ў панядзелак 31 студзеня (са спазненнем, дарэчы) прыйшли атрымаць свой студзенскі аванс. Аказаўся, што, як у лепшыя часы, зь іх у добраахвотна-прымусовым парадку вылічылі грошы на добрачынныя билеты ѹ падтрымку Расейскай праваслаўнай царквы коштам 100 новых рублёў. Лекарам далі па 3 билеты, мэдсестрам — па 2, сантаркам — па адным.

Сяргак Русленкі, Бяроза

17 мікраскопаў

У Гарадзенскім сельгасін-
стуце з кабінэту скралі адразу
17 мікраскопаў. Міліцыя лічыць,
што злодзеі меў ключ, бо на зам-
ку няма сълядоў узлому. Нядаўна
вучэльню наведаў сам Лукашэн-
ка, абяцаў зрабіць універсітэтам.

С.М. Горадня

Міліцыя зьмяніла валютчыкаў

Ужо каторы дзень на рынку ѹ
Астраўцы нясуць дзялжурства
міліцыяны. Міліцыяны сочачы,
каб як дай Бог які чалавек не па-
міняў валюту ѹ валютчыкаў.
Міліцыяны час ад часу стаяць
там, дзе раней былі валютчыкі.
Дык людзі кажуць: «Во, міліцыя
валютчыкаў выцесьніла».

Юры Гаўрылаў, Астрасец

Мытнікі папаліся

На мытні «Катлоўка» Ашмян-
скай дзялянкі з падазрэннем на
хабар арыштаваны інспектар і
начальнік зьмены. Яны патрабавалі
за бесперашкодны правоз тавараў у аднаго з нашых грамад-
зяняў 100 далаўраў.

Ю.Г.

Хадзіць трэба больш

У Астраўцы з пачатку месяца
аўтобусы ходзяць толькі ѹ Горадню
і на станцыю Гудагай, а каб даехаць
у яку-небудзь вёсачку — цэлая
праблема. Кажуць, няма бэнзину.

Мар'ян Вялігроўскі, Астрасец

Дар ад скульптара

Українські згуртаваньні на Берасьцейшчыне — па-за законам

Да перарэгістрацыі на Берасьцейшчыне дзеялі 2 украінскія культурна-асветніцкія арганізацыі: Украінскіе грамадзка-культурнае аб'яднанні (ад 1990 году) і «Просвіта Берасьцейчыны» (ад 1995). Абездвум адмоўлена ў перарэгістрацыі! Фармальная прычына — бо меліся пісьмовыя папярэджаньні (а ў каго іх не было?) за фармальная парушэнні (неадпаведнасць форме ведамасцяў аб заплате сяброўскіх складак і г.д.), якія, як бач, былі выпраўленыя. Паводле ранейшага закону гта не магло служыць прычынай для забарон арганізацыі. Мабыць, справа ў іншым.

Так, В.Шэйман у 1998 годзе на «слуханнях па правах чалавека» заяўві: «Мы не дапусцім стварэння ў Берасьцейской і Гарадзенскай абласцях свайго Косава». А 7 красавіка 1999 году А.Лукашэнка абвясціў, што палікі Гарадзеншчыны і украінцы Берасьцейшчыны маюць правоў зъезды грамадзян польскай і украінскай нацыянальнасцяў, на якіх будуць агульні патрабаванні надаць ім нацыянальную аўтаномію. Пасля гэтага выступу ў Берасьці мясцовай адміністрацыі было забароненае правядзенне зъезду ўкраінцаў Берасьцейшчыны, а ягоных арганізатаў змусілі звесці зъезд да памераў канфэрэнцыі 24 красавіка.

Мы абліжвалі рашэнне пра перарэгістрацыю ў судзе, але нічога не дабіліся: украінкам фактычна забаронена мець свою нацыянальна-культурную арганізацыю.

Украінцы звяртаюцца да беларускага паспольства з заклікам да салідарнасці ў падтрымкі.

Мы верым у такую Беларусь, у якой было б месца для людзей усіх культур і ўсіх моваў. За абавінавачваннямі ў «спартызме» стаіць імкненне зрабіць Беларусь аднастайнай казармай. Но там, дзе разнастайніца, там і цярпімасць, і свобода.

Мікола Казлоўскі, Берасьце

Кірауніцтва краіны можа спаць спакойна: з дапамогай уладаў на Гарадзеншчыне царква нарешце дасягнула парытету з касцёлам. Праваслаўных парафіяў нават на адну больш, усяго — 170. Праўда, касцёлаў-будынкаў больш на пяць, іх 167. Ксіндзоў пакуль што таксама крыху больш — 154, а бацишак 138. Аднак апошнія амаль усе свае, толькі ўкраінец служыць у Гальшанах, а расіянін — у Астрыне. А сядзіба ксіндзоў 68 толькі палякаў, ёсьць немец (у Дзярэчыне) і пяць сяўтароў з Літвы.

У кадравым пытанні царква пераўышла касцёл значна. У Жыровіцкай сэмінарыі займаецца 232 чалавекі на стацыянары і 191 вучачца завочна. Плюс яшчэ 22 лічачца наявучэнцамі акадэміі. Ёсьць і 30 чалавек у рэгенцкай школе, якія будуць кіраваць царкоўнымі харамі. Летасць вучэльня выпускніці разам з завочнікамі 72 бацишакі. А Гарадзенская каталіцкая сэмінарыя — толькі 10 ксіндзоў. Навучэнцаў у ёй усяго 121. Праваслаўных манаху — мужчын і жанчын — таксама больш — 89, а ў чатырох

Фота Анатоля Клечука

ЦАРКОЎНА-КАСЬЦЕЛЬНАЯ «НІЧЫЯ»

каталіцкіх жаночых кляштарах вобласці агулам 40 мішак. Праўда, у вобласці працуе шмат «сёстрай законных», якія прыехалі з Польшчы.

Усе гэтыя лічбы далі на прэсавай канферэнцыі ў Гарадзенскім аблвыканкаме 3 лютага. Старшыня мясцовага Камітэту ў справах рэлігіі Michaіl Kantarovіch сказаў, што сам ён «няверуючы», паходжання праваслаўнага. Ён таксама паведаміў, што «2000-годзьдзе хрысціянства» — сявята дзяржаўнае, што ўлады ўключылі ў пропагандысцкую работу і нават распрацавалі плян выпуску прадукцыі з сымбалікай «святыя». Кульмінацый усяго будзе вялікі сход грамадзкасці, прысьвечаны югодкам Ісуса Хрыста, заплянаваны на травень.

Журналісты таксама пачулі, што ў вобласці адбываецца «лабіраванне інтарэсаў сумежных краін» і «рост процізяньня з боку апазыцыйных дэструктыўных сілаў з мэтаю расколу праваслаўнай царквы». А менавіта — некалькі польскіх ксіндзоў (прозвішчы былі названыя), прыехаўшы да нас з прыватнімі візамі, прыходзілі да касцёлаў і правілі набажэнства. Падобныя выпадкі былі, напрыклад, у Поразаве, Шчучыне, Лідзе. Усе візыторы папярэдзаны, каб не займаліся нелегальнай дзейнасцю. У Лаздунах Іўеўскага раёну мясцовыя ксіндзі без дазволу правёў міжнародны фестываль каталіцкай моладзі і прыняў удзел ва ўшанаванні жаўнера Арміі Краёвой.

Што да царквы, дык да яе таксама, якія дзіўна, ёсьць прэтэнзіі. Царкоўнікі,

Фота Алены Адзінцік

ў Горадні паспрабавала купіць пад храм музэй баявой славы, ветэраны не дазволілі! Тады вернікі набылі былу синагогу на вул. Сацыялістычнай. Дык сталі абурацца юдэі.

Дзеля справядлівасці трэба адзначыць, што сп. Kantarovіch на толькі выкryvaў дэструктыўныя падкопы, але нават пахваліў мясцовых ксіндзоў за тое, што некаторыя вядуць набажэнства і карыстаюцца штодня беларускай мовай (былі названыя прозвішчы). Што да польскіх, якія ўсё едуць і едуць да нас, дык у іхнай Польшчы, аказваецца, парапаў перанасычаныя сіятарамі — па 7—8 чалавек бывае ў адной, усім не стае працы. Вось і кіруюць да нас, прычым праводзяць польскія інтарэсы. Некаторым, праўда, шчасціце не на ўсход падехаць, а ў Нямеччыну, дзе плоцяць па 1 тысяча даляраў. Але там, са словаў чыноўніка, таксама касцёлы перапоўненыя ксіндзамі. Зьбяруцца ўсе разам у нядзялю на імшу, а потым «сходзяць з ума, заніца няма чым», паколькі ў звычайні дні там у храмы амаль ніхто ня ходзіць, людзі гроши зарабляюць.

Сяргей Астраўцоў

і ў Крычаве на рынку — пуста

31 студзеня каля сотні прыватных прадпрымальнікаў крычаўскага рынку накіраваліся ў мясцовы рабыканкі. Абкладзенныя непамернымі падаткамі, яны напісалі ліст на імя старшыні рабыканкаму А.Сіваева з патрабаваннямі:

1. Адмяніць падатак на даданую вартасць для прадпрымальнікаў, у якіх таварызварот (аб'ём паслуг) не перавышае 3000 мінімальных заробак.

2. Паменшыць плату за гандлёвае месца, бо плата за адно гандлёвае месца на крычаўскім рынку за адно імгненне ўзрасла ў 2,5 разы — з 170 да 400 рублёў за дзень.

Акрамя штomesячнага вялізного фіксаванага падатку прадпрымальнікі павінны плаціць мэставы транспартны збор у памеры

2% ад чыстага прыбытку і мэдгчны збор у памеры 1% ад чыстага прыбытку. Тыя, хто займаецца рэалізацыяй гарэлкі ѹ віна ды тытунню, павінны плаціць 5% ад заробку.

Што саме крыўданае, дык гэтае, што грамадзяне з расейскай прыпіскай усе гэтыя мясцовыя падаткі ня плоцяць. А тыя падаткі, якія яны плоцяць, плоцяць з ульгамі, па меншых стаўках. Ад іх не патрабуюць весціць бугальтарскага ўліку. Што ж атрымліваецца? Мы, беларусы, горшы за расейцаў? Чаму яны пачаюць на нашых рынках?

Адправіўшы ліст у рабыканкам і не дачакаўшыся адказу, гандляры самі накіраваліся туды, каб паслухаваць тлумачэнні крычаўскага кірауніцтва. Але на сустрэчу з

імі ніхто ня выйшаў. Тады не-калькі актыўістка накіраваліся ў кабінет намесніка старшыні М.Гердзія. Той пацепніў плачыма — маўляў, нічога ня ведаю пра ліст і патрабаваны. І ўвогуле, нічым дапамагчы не магу...

У адказ на поўную абыякаўшы ўладаў і нежаданне нават выслушаваць, прадпрымальнікі распачалі забастоўку. Зараз на крычаўскім рынке не гандлюе ніводная ятка, тое саме на прывакзальным мінірынку, не працуе ніводны прыватны шапік.

7 лютага прадпрымальнікі зноў зьбяруцца каля будынку рабыканкаму — яны ўпарты шукаюць дыяллёту з уладамі. Ці кіраунікам Крычава дадуць загад перамяўляцца, пабачым.

А.Кузьмін

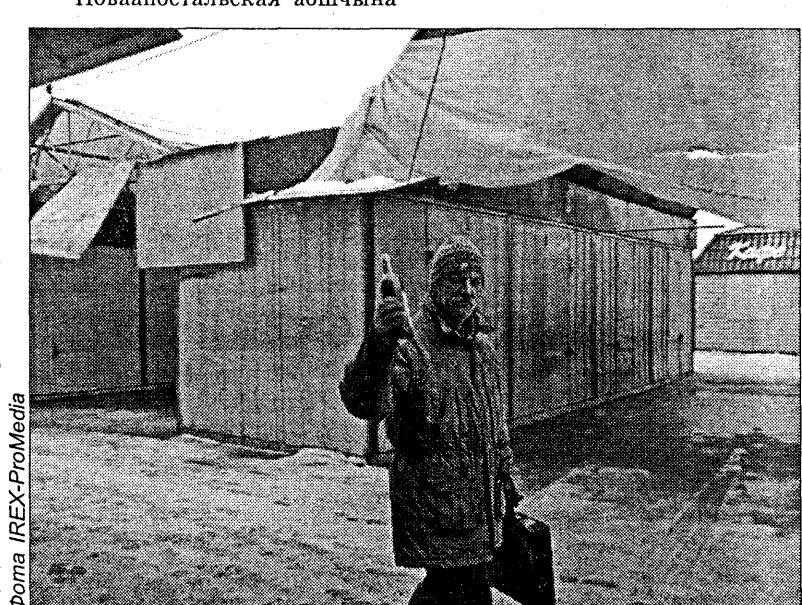
агульнабеларускімі страйкам), бо на Горадні ўсе зважаюць. Што да грозы Лукашэнкі завезыці «дзяшшовы» тавар самалётам з Турцыі, дык публіка згадзілася: хай прывозіць, «наш аэрадром гатовы прыняць хоць Боінг».

Але, здаецца, ужо здаюцца. У суботу ѹ нядзялю гарадзенскі цэнтральны рэчавы базар працаўваў па ўсю, працаўваў частковая і базар «Паўднёвы».

Сяргей Астраўцоў

ЦІ ПРАТРЫМАЮЦА ДА 15-ГА?

Гарадзенскія прадпрымальнікі страйкавали ўесь мінулы працоўны тыдзень. У пятніцу яны зъехаліся на свой рынок «Паўднёвы», каб парацца. Тут міліцыяны ў цывільнім затрымалі скарбніка прафсаюзу Ўладзімера Соўца. У яго затрымшчыкі ўзялі пачак рэзалицыя ў прадпрымальні-

Фота IREX-ProMedia

ГАНДЛЯРОЎ ДАСТАЛІ

Нечаканая па маштабах і вастрыні прадпрымальніцкай забастоўкі сталася галоўнай падзеяй Марілёва мінулага тыдня. 1 лютага адбыўся першы мітынг, ён сабраў каля 100 гандляроў на марозе побач з Домам культуры швейнікаў у цэнтры горада. А ў пятніцу адбыўся яшчэ больш масавы сход. У ім удзельнічалі каля 350 чалавек. Пагутарылі на складзе і наконт таго, як змагацца са штэйкбрэхарамі. Аказваецца, ёсьць добрая зборя. Калі ты працуеш па цяперашніх праўілах, то

працуй. І плаці па шрафах. Прадпрымальнікі зьбираюцца пераўтварацца ў пакупнікі і патрабавацца ад здраднікаў усе сертыфікаты, талоны і дазволы.

Прадпрымальнікі адчулы сваю моц. Яны ведаюць, што ўлады губляюць жывыя гроши (больш за 500 новых мільёнаў) у бюджет, якія яны штomesяц туды стабільна прыносяць. І ўпэўненая, што перамогуць. Вырашана 15 лютага сабрацца ізноў. А да таго страйкаўца.

Сымон Глазштэйн

4 ЛЮСТРА ДЗЁН

ЗАЛАТЫЯ АЛІМПІЙЦЫ

Працяг са старонкі 1.

На сёньня беларускія спартуўцы па выніках адборачных спаборніцтваў ужо дабліся 133 пущёвак на Алімпіяду. Усяго ж, паводле папярэдніх ацэнкі, у склад нашай дэлегацыі ўйдуць калі 260 чалавек, у тым ліку да 170 спартуўцаў. Значыць, на кожнага спартуўца мы маем вытраціць пад 95000 тыс. даляраў.

Зрэшты, спэцыялісты лічаць, што вытраціць можна й па 93000 тысячы на спартуўца, а рэшту, 340000 даляраў, пакінуць у распараджэнні кіраўніка Алімпійскага камітэту, якому трэба асабіста рыхтавацца да трохмільнага заняцця 9-га месца на зімовых Алімпійскіх гульнях разам з усёй нашай хакейнай камандай.

Аднак яшчэ далёка на ўсе месцы на Алімпіяду разъмеркаваныя. Што будзе, калі беларусы завоююць больш за 170 ліцензіяў?

Прэс-аташ НАК Пятро Рабухін сказаў, што з-за фінансовых проблемаў спартуўцы, няздолгія змагацца за алімпійскія медалі, у Сыній не паедуць. Але ці зможа маладое пакаленне спартуўцаў вырасці ў супраўдных зорак, не панюхашы алімпійскага пораху? Таму няздолгія змагацца, трэба думачыць, у нас ня будзе.

Усіх нас цікавіць, у якіх

спортах беларусы могуць разальна разыўчаваць на почасці. Несумненна, у спартыўнай ды мастацкай гімнастыцы. Нашага Івана Івановіча ведаюць на ўсім свеце. Мы чакаем мэдалёў і ад нашай вісьляркі Кацярыны Карстэн (Хадатовіч). Першую ракетка сьвету ў настольным тэнісе Уладзімер Самсонаў таксама нацэльваецца на ўзнагароды самай высокай вартасці. Беларусы маюць шанцы на прызы вымежы месцы ў кулявой стральбе, лёгкай атлетыцы, плаванні, цяжкай атлетыцы, боксе, вольным ды грэка-рымскім дужаны.

А як жа краіна аддзячыць сваім алімпійскім героям? Паводле сп. Рабухіна кожны беларускі спартовец, які завоевае залаты медаль, атрымае 60 тысячай забароненых у.а., за срэбру паабязцілі 40 у.а., а ўладальнік бронзавага медаля можа разыўчаваць на 22,5 тысячы ў.а. Акрамя таго, чэмпіёнам Сынію ўлады абяцаюць бысплатнае жытло ў нядыўна збудаванай у Менску Алімпійскай вёсцы. Разглядаецца й пытанне арганізацыі на базе гэтай вёскі калгасу «Алімпійскі» і комплексу па адкорме буйной рабаткі жывёл. Нашы спартуўцы мусіць быць упэўненыя ў сваёй будучыні!

Богусь Біятляненак

Б Т В А Ч Ы М А Б Е Л А Р У С А

ТУМАННЫЯ ПЭРСПЭКТЫВЫ БТ-2

Пры жданыні нармальную гісторию можна знайсці і ў Лельчыцах. «Наш край» распавёў у сваёй праграме пра старажытныя мясцовыя паданіні, пра панскі маёнтак і спробу мясцовай бядноты яго захапіць у рэвалюцыйны час. Пра тое, што па зацвярдженыні саветаў жыхары Лельчыцаў «хто падаўся ў Польшу, а хто да войскаў Булак-Балаховіча». Як у 38-м царкву разабралі, а ў 92-м началі адбудоўваць. Звычайная гісторыя ня надта гістарычнага беларускага мястечка — прынамсі для жыхароў падобных мястечак даволі цікавая.

«Крок-2» зрабіў вялікі працоўшчы «Беларускай музычнай альтэрнатыве» ў Інтэрнэце; пятнічны выпуск «Добрай раніцы» меў у гасцініцах музыкаў з «Эківокаў» і «Exist»-у. Усё было супер, бо «Экзисты» — хлопцы нашыя, і сюжэт атхапала, і заставіў арыгінальныя зрабіці, але... Спачатку зарубілі памідораўскі «Цуд на Каляды» і прымусілі хвіліну на зіраць гадзіннік перад навінамі АТН. Потым ужо самі дабранішнікі паказалі нейкі незавер-

шаны й таму мала зразуметы сюжэт пра «Святыя Вечар-2000», а любыя адказы вядучы сваім каментарамі зводзіў на тэму прыхильніц, а праект «Святыя Вечар» абазваў «ці квартэтам, ці сэкстэтам». Цераз гэта самым канцептуальным момантам праграмы стаўся кліп «Крыўі» «За туманом».

За тым жа туманам пакуль і стварэнне другога нацыянальнага канала. Грошай не стае й на адзін; на БТ кажуць, што, калі зробіць ўсё ж новы канал, дык праста ўсе на яго пярайдуть. Грошы прасціць знаходзіць пад волны прыватны праект — але ня з нашым жа інвестыцыйным кліматам... А добра было б, каб перакрылі ОРТ разам з «нашым Паўлам Шараметам», «нашымі салдатамі ў Чачні» і «нашымі палітыкамі ў Думе». І тады ўключашэш тэлевізар, а там замест «нашага» Якубовіча які-небудзь беларускі сямейны тэлеканал «На хвалі ўзаемапаразуменія»... Супер!

Арцём Лук'янівіч

ПЕРШЫ ФОТАМАСТАК

5 лютага споўнілася 50 гадоў з дня съмерці славутага беларускага фатографа і этнографа Яна Булгака.

Ян Булгак нарадзіўся ў 1876 годзе ў шляхецкім засыценку ля Асташына, што на Наваградчыне. Вучыўся ў Вільні ды Кракаве і ў фотамайстра Гуга Эрфурта ў Дрездене.

Пакуль ён жыў да 1912 пад Менскам, арандуючы маёнтак у вёсцы Перасецы, Булгак стварыў цэлую галерэю народных тыпав і краявідаў Цэнтральнае Беларусі. Тыя здымкі, напрыклад, «Беларуская дзяўчына з-пад Клецку» або «Жабракі-беларусы пад Менскам» — клясыка нацыянальнае школы фатографіі.

На запрашэнні Віленскага магістрату Булгак перабіраеца

сталіцу краю, каб стварыць вялікі фотаальбом. Тут ён шчыльна сышоўся з колам тутэйшае інтэлігенцыі, найперш з Рушчыцам і Іванам Луцкевічам. Утром яны часта выбіраліся ў «экспедыціі» па старой Вільні ѹ яе ваколіцах. Гэтак пакрысе і нарадзіўся «Віленскі альбом», які з-за амбараў падпершае вайны так і ня выйшаў.

Па вайне Булгак ізоўнё вяртаецца да віленскіх краявідаў і да кола старых сяброў. Фэрдынанд Рушчыц, які ўзначаліў мастацкі факультэт Віленскага ўніверсітэту, прапануе яму ўзначаліць лябараторыю мастацкае фатаграфіі. Булгак робіць вялікіх нізкіх здымкаў, прысьвяченых Наваградчыне, Белавескай пушчы й Рушчыцаваму Багданаву. У 1928 годзе ён стварыў і ўзначаліў Віленскі фотаклуб. У гэты ж час ён піша свае галоўныя працы па тэорый тэк-

Наваградзкія мастакі

У сталічным Доме дружбы праходзіць выставка мастакоў з Наваградку: жывапіс Кастусія Качана і Раісы Сіліевіч, творы фотомастакі Тацяны Царук (здымкі занядбаных могілак і адбудаваных съвятыніяў Наваградчыны), а таксама працы Віктара Сташчанюка — гістарычна рэканструкцыя замкаў і старых гарадоў Беларусі.

ПІСЬМЕНЬНІК І СМАЛАКУР

Ансамбль «Беларускія песьні» ў артысты Купалаўскага ўзялі ўдзел у віншаванні з 60-годзідзем працаіка Леаніда Дайнекі на вечарыне ў Доме літаратаў. Аўтар папулярных гістарычных раманаў «Меч князя Вячкі» і «Сылед ваўкалака», Леанід Дайнека працуе цяпер дырэктарам фірмы «Пасат», якую вырабляе гарэлку ў Смалявіцкім раёне. Вольга Іпатава пажадала юбіляру кінунцу гарэлачны бізнес і вярнуцца ў літаратуру, бо сёньня нібытві не стае гістарычных раманаў для дзяцей.

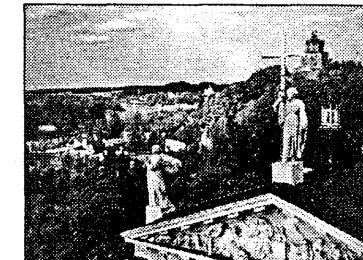
Кіно «Баран»

За ўесь 99-ы год на беларускія грошы быў зняты адзіны мастацкі фільм — кароткамэтражная 15-хвілінная стужка Андрэя Кудзіненкі «Баран» паводле апавядання Андрэя Яцкага, які трагічна загінуў напярэдні здымак. Прэм'ера карціны праішла 1 лютага ў Саюзе кінематографістаў. Дзеючых асобаў усяго трои: малады вясковы гаспадар з жонкай ды іхнім бараном, які штоночы лазіць на страху дрывотні, каб сузіраць зоркі. Галоўныя ролі выконваюць артысты Купалаўскага Яна Русакевіч і Аляксандар Аўчыннікав. Фільм здымается на ўласныя сродкі кінастудыі (і каштаваў 4 мільёны дэнамінавых рублёў). Амаль уесь астатні бюджет беларускага кіно на мінулы год зъела беларуска-расейская стужка Міхаіла Пташку «Момант ісціні». Яе прэм'ера прызначана на 9 траўня.

Балет «Мадэрн»

У Менску зьявіўся першы тэатр балету, які абраў сваім асноўным жанрам не клясычную хараграфію, а сучасны танец. Мастацкі кіраўнік гурту «Новы балет» — Вольга Рэпіна, артыстка Тэатру музкамедыі, вучаніца Елізар'ева. «Новы балет» выступае на сцэне клубу імя Дзяржынскага. 31 студзеня там адбылася прэм'ера спектаклю паводле кнігі Кена Кізі «Палёт над гняздом зязюлі» (ролю правадыра паўстання вар'ятаў станцуваў Віталь Краснаглазаў).

Юрась Барысевіч

Ян Булгак, «Катэдра»

ніцы фатаграфіі: «Фатаграфіка», «Фатаграфічны вандроўкі», «Бромавая тэхніка» і самы выдатны твор айчыннае фотамастацкае думкі — «Эстэтыка съвятыя».

Але вайна перарвала творчы ўзьлёт. У 1944 пад савецкім бомбам згарэў віленскі дом Булгака, а ў ім — самая вялікая ў нашай гісторыі прыватная калекцыя здымкаў і фотаархіў (звыш 10 тыс. твораў).

Пасылья гэтага Ян Булгак пакідае радзіму і едзе ў Варшаву, дзе кіраваў Саюзам Польскіх Фатографаў да 1947 году.

Сяргей Харэўскі

дзе варта быць

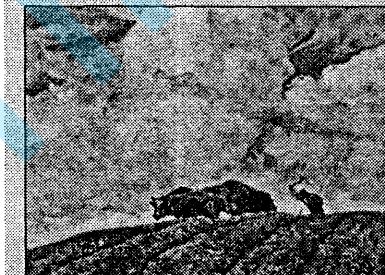
Рушчыц у Лендане

У Карапеўскай Акадэміі Мастацтваў у Лендане днімі адкрылася ўнікальная выставка «Год 1900 — мастацтва на ростанях». На ёй прадстаўленыя творы 180 мастакоў з 26 краін. Задачаю арганізатораў гэтая вялізарна экспазіцыі было падсумаваць вынікі мастацтва XIX ст.

На выставе паказаныя самыя розныя жанры й стылі, разнастайныя й канфрантныя плыні, адны з якіх толькі нараджаліся, а іншыя сыходзілі ў наўбіт. Побач з мастакамі ў роскоші сілаў і славы, гэткімі, як Сезан, Манэ, Радэн, Гаген, Рэнуар, Мунк і Клімт, выстаўленыя й творы тады яшчэ пачаткобудаў — Пікас, Матыса, Мандрыяна, Нольдэ й Кандынскага, якія былі ў 1900 годзе невядомыя шырокай публіцы.

На выставе прадстаўленыя ў беларускіх мастацтва. Гэта палатно Фэрдынанда Рушчыца «Зямля», напісаны ў 1898 годзе. Яго арыгінал захоўваецца ў Нацыянальным музеі ў Варшаве, а копія — у музее Якуба Коласа ў Менску. Сюжэт гэтага эпічнага палатна мастак падгледзеў на вісеньскіх палетках у бацькоўскім маёнтку Багданаву, што ля Валожына. Менавіта тут, у Багданаве, і быў створаны гэты твор. Ён ужываеца за вобраз, які ўвасобіў у сябе касмаганічны ўяўлены беларусаў пра Зямлю.

Выставу можна наведаць да 3 ліпеня.

Клясык-авангард

8 лютага ансамбль салісту «Клясык-авангард», якім кіруе Уладзімер Байдаў, прэзэнтуе свой новы кампакт-дыск. Гучаць творы А. Жывотава, У. Дзешавога, З. Сымінова, В. Кузняцова. Імпрэза адбудзеца ў касыцеле Святога Роха. Сярод салісту ансамблю — аўтар «Нашай Нівы» Аляксей Фралоў.

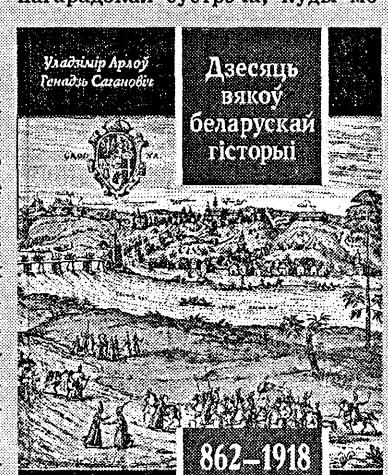
Відэа на Румянцава

Беларускі відэаклуб: фільм «Сылезы блуднага сына» з удзелам В. Шалкеўчы — 12-га а 18-й.

Алесь Кудрыцкі

«10 вякоў» у Гомелі

12 лютага ў Гомелі цэнтар моладзі «Гарт» ладзіць некалькі сустэрэ аўтараў кнігі «Дзесяць вякоў беларускай гісторыі». Уладзімер Арлов і Генадзі Сагановича з чытачамі. Апроч прэзентацыі кнігі ў некалькіх навучальных установах, адбудзеца сустэрэ, куды мо-

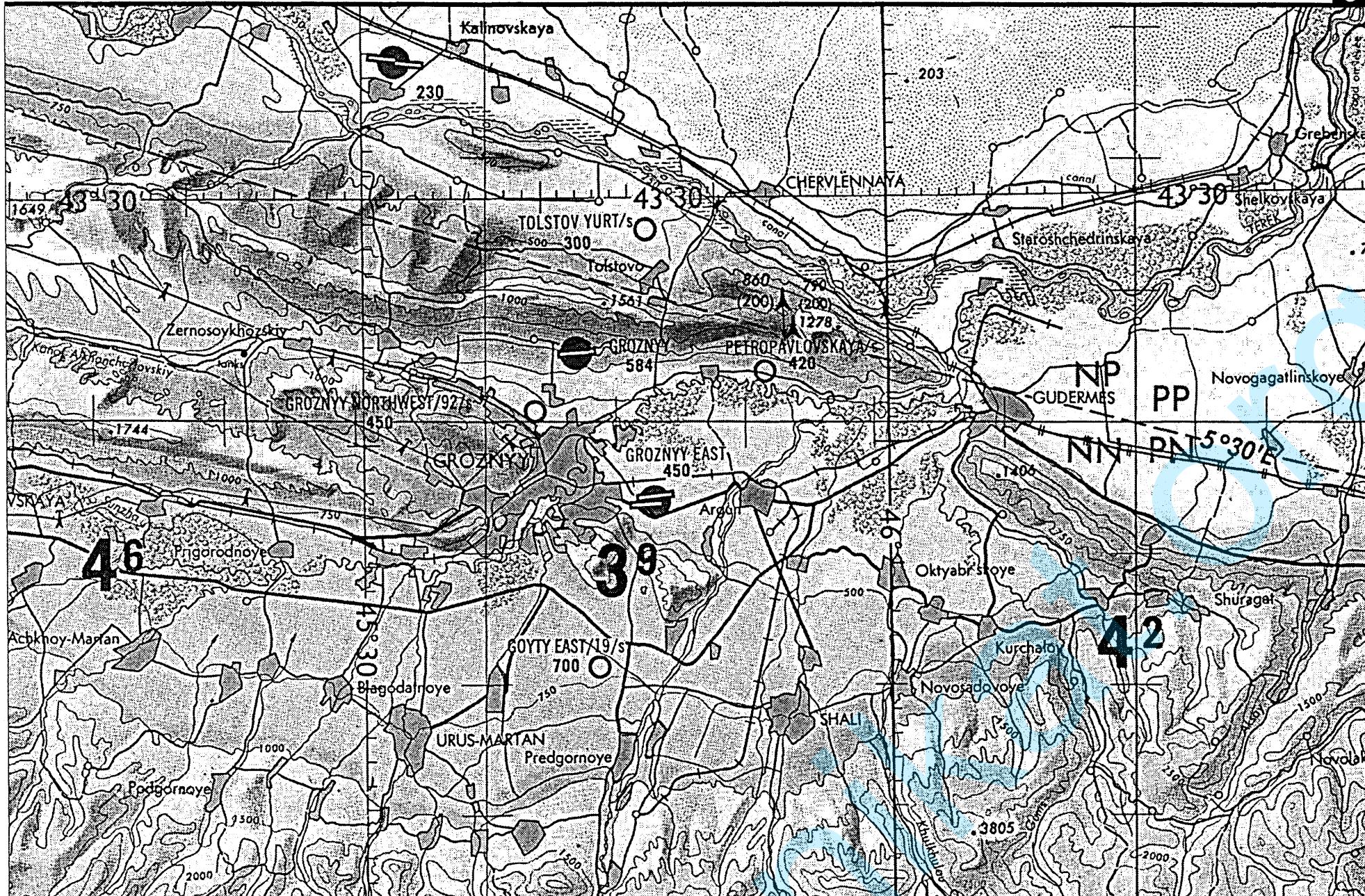
862-1918

гучуць трапіцы усе ахвочыя. Прыходзіце а 17-йна адресе: вуліца Галавацкага, 19 (Навучальна-метадычны цэнтар прафэсійных зручнасцяў, 2-і паверх). Уваход вольны.

В.М.

Філі

Наша Ніва [6] 7.02.2000

З УСІХ СТАРОН

5

Мапа Чачэнії, падрыхтаваная амэрыканскімі Ваенна-паветранымі сіламі

Рад няволя

Аляксандар Лукашэнка заявіў у суботу, што Расея гатоўвая ўжыць ядзernerную зброю ў выпадку, калі на Беларусь нападзе нейкая «варожая дзяржава» (хто маецца на ўвазе — Украіна ці Літва?). Ён намякнуў, што на гэты контынент не галосная дамоўленасць на найвышэйшым роўні. 10—11 лютага да нас прыедзе з інспекцыяй расейскі віцэ-прэм'ер Клябанаў, які аплякуеца вайсковай прамысловасцю, будзе прыматы беларускія прадпрыемствы ў склад расейскіх транснацыянальных карпарацый «Абароніцельныя сісцемы». Не пашкадаваў Бог Беларусі абаронцаў, няма чаго сказаць.

Чарнобылю ня будзе

Прэзыдэнт Украіны Кучма пакляўся, што да канца году зачыняць Чарнобыльскую АЭС. Робіць гэта ён, каб задобрыць Эўрапейскую Унію і ўласных грамадзянінў у момант спрачнага перацягвання сабе амаль дыктатарскіх паўнамоцтваў. Калі стрымае слова, дзякую і за гэта, дарагі вучань падоўнага брата.

Б.Т.

Дарагія злачынцы

У Англіі больш ня будуть судзіць вайсковых злачынцаў з часоў другой сусветнай вайны. Надта цяжка зьбіраць доказы. Усяго ў Англіі было заведзена 260 такіх справаў, што каштавала падаткаплатнікам 12 мільёнаў фунтаў. Да суду дайшло толькі ў двух выпадках — у справе Серафіновіча з Міру й Саванюка з Дамачава, якія служылі ў Беларусі ў паліцыі.

Сяргей Максімовіч

БАБІЦКІ: ДЗІКУНСТВА

Андрэй Бабіцкі

З абменам-выдачай журналіста радыё «Свабода» Бабіцкага аказалася пэцяла інтырыга. Расейская тэлебачаньне паказала запіс нібыта перадачы Бабіцкага баевікам у абмен

на палонных расейскіх салдатаў, што, сцвярджалі расейцы, адбылося на просьбу адразу трох паліяльных камандзіраў. Але ўчора чачэнскае кіраўніцтва заявила, што камандзіраў з такімі прозвішчамі, якія прывёў Ястрэжэмскі, расейскі ўпайаважаны па асьвятленыні чачэнскіх падзеяў, у іх няма й ніколі не было. Ваха Арсанава, адзін з кіраўнікоў чачэнскай дзяржавы, катэгарыч-

на заявіў, што звязваўся з камандзірамі ўсіх чачэнскіх фармаванінь — Бабіцкага няма ў ніводнага з іх.

Пра то, што Бабіцкага расейцы або дагэтуль трываюць, або паспалі на той сవет, кажа й факт, што карэспандэнт дагэтуль не звязваўся ні з жонкай, ні з рэдакцыяй, хоць у кожным аддзеле чачэнскіх войскаў маюцца спадарожнікавыя тэлефоны. Людзі сталі пераглядаць запіс «перадачы» і сталі заўважаць недарэчнасці ў дзівосці: нікога блізу не паказваюць, у расейскіх

абмененых салдатаў не бяруць інтэрв'ю, усё адбываецца падазронна гладка, стужка нечакана абрываецца — прытым што «кіно» відавочна здымалася прафесіяналамі, вельмі ўмела. Дык акторы момантамі пераігрываюць.

Дзікунства страшнае: Бабіцкі, апрач таго, што журналіст, яшчэ й грамадзянін Расеі. Шмат хто падзрае, што жывым гэтага журналіста, які хадзеў данесыці сవету праўду пра расейскія страты і з'версты ў Чачэні, ужо ня выпусціць.

Барыс Тумар

Зъяры

У леташнім кастрычніку 80 амэрыканскіх ды ангельскіх навукоўцаў дасталі са сваіх паштовых скрыніў аднолькавыя капэрты. Кожная з іх была набітая вострымі лёзамі. Адрасату лістоў аўядноўвала адно: усе яны ўжывалі жывёлаў дзеля сваіх навуковых даследаванняў. Паліцыя адразу заяўвала пра тое, што капэрты разаслала адна з экстремісткіх арганізацый у абарону правоў зъяры.

Першым у сьпісе падазронных стаіць Фронт Вызвалення Жывёлаў: ФБР ды Скотлэнд Ярд клясыфікуюць гэтую группу як терарыстычную арганізацію, якая ня грэбце гвалтам дзеля дасягнення сваіх мэт. У кастрычніку 1999 году Фронт зрабіў рэйды па дзвюх лябараторыях Мінэсцікага ўніверсітету, што ў ЗША, дзе на жывёлах выпрабоўваюць эксперыментальныя лекі. Пасля фронтаўскай «апэрацыі» досьледы давялося прыпыніць: абсталівалісь коштам 700 000 даляраў было дарэшты патрушчана.

Аднак хапае і легальных арганізацый, што змагаюцца за права жывёлаў — каля 130 на ўсім сьвеце. Найбольш вядомыя — «Людзі за этычнае абыходжанне з жывёламі» ды «Студэнцкая арганізація ў абарону правоў жывёлаў». Вэтэрынар Эліят Кац, прэзыдэнт каліфарнійскай суполкі «У абарону жывёлаў», запэўняе, што яна налічвае больш за 70 тысячаў

ад сабак-павадыроў для съязных.

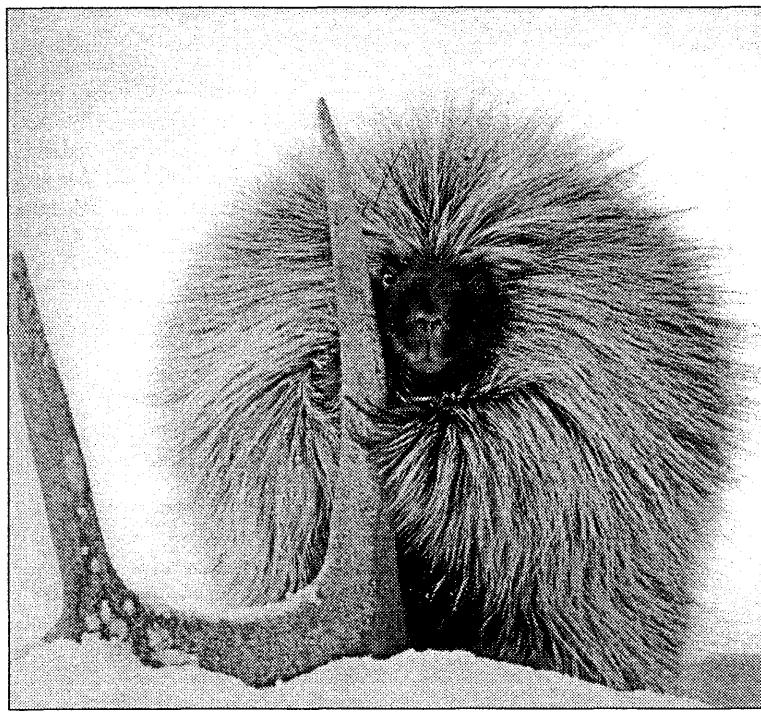
Трыццаць гадоў таму Том Рэган ды Пітэр Сынгер выдалі книгу, у якіх упершыню ўжылі слова съпішысім (ад ангельскага *species* — «біялагічны від»). Съпішысім — гэта наша стаўленне да жывёлаў, якіх мы ўспрымаєм як маёмысьць: набываєм, прадаем, выкарыстоўваем. Як рабоў. Рабства адміністрыя, але толькі для людзей. Абаронцы жывёлаў лічаць, што надышоў час зрабіць вольнымі зъя-

роў, зразумець, што яны — таксама асобы. Людзі наўмысна выключылі жывёлаў з правілаў гульні ў прыродным асяродзьдзі і прывялі іх у чалавече грамадзтва. Так, антыспішысісты лічаць, што развязаныне свойскіх жывёлаў трэба спыніць, каб яны зьніклі ўвогуле.

Ці гатовыя мы ставіцца да жывёлаў, як да асобы? Той, хто рабіць гэта, уяўляе сабе сітуацыю ў сівеце як генацид. Мы забіваем дзясяткі мільёнаў жывёлаў, тримаем іх у канцэнтрацыйных лягерах выкарыстоўваем дзеля эксперыменту. Той, хто разумее праблему менавіта так, стаіць вельмі недалёка ад тэрору, бо разумее, што абсолютная большасць людзей добраахвотна сітуацыю зьмяніць не збіраецца.

Беларускія барацьбіты за праўы жывёлаў толькі пачынаюць сваю дзейнасць. Прыклад — пікетаванье ў Гародні, наладжанае на мінульым тыдні «Моладзевай ініцыятывой за праўы жывёлаў». Што значыць быць «братаў меншым», мы, беларусы, ведаем выдатна. Да тэрору, думаю, ня дойдзе, але жывёлам дапамагчы сапраўды траба, і ня толькі ў Гарадзенскім заапарку, але і ў іншых заатурмах. Неабавязкова зъяроў лічыць людзімі, каб ставіцца да іх па-людзку. І яны, і мы адчуваюць больш аднолькава.

Алесь Курдыцкі

9 лютага ў Першамайскім раённым судзе Менску распачнецца судовы працэс «Вера Церлюкевіч супраць Аляксандра Зімоўскага». Удзельнікі працэсу — людзі вядомыя. Спадарыня Вера — апазыцыянэрка, не прапускае ніводнае акцыі. Часта зъяўляецца на экране тэлевізіі. Аляксандар Зімоўскі таксама часта зъяўляецца на экране са сваімі камэнтарамі. Паслья Маршу Свабоды ён назваў удзельнікаў акцыі «адмарозкамі». Спадарыня Вера падала позму ў суд, каб абараніць свае гонар і годнасць, а таксама спагнаць зь Зімоўскага 3 млрд. рублёў за маральныя страты. Зь Верай Церлюкевіч гутарыць наш карэспандэнт.

— Як узьнікла ідэя судзіца зь Зімоўскім?

— Пачалося так. Пазваніла я на БТ, там аптывалі людзей па тэлефоне, як хто ставіцца да саюзу з Расеяй. Да эфіру мяне не дапусцілі, бо я была супраць. Я вырашила: тады выкажу сваю думку на мітынгу. Схадзіла на акцыю 17 кастрычніка, потым уключыла навіны. Чую, Расея перадае ін'утральна, а БТ іншой брэша. Аляксандар Зімоўскі называе нашых людзей адмарозкамі.

Вера Церлюкевіч:

«КАБ ЯМУ ХОЦЬ ТРОХІ СТАЛА СОРАМНА»

Назаўтра я панесла заяву ў суд Першамайскага раёну, па месцы разъмішчэння БТ. Хатніга адрасу Зімоўскага мне не далі: дзяржаўная таямніца. Першамайскі суд тро разы на розных падставах заварочваў заяву. Спачатку ўзялі збор — мільён чатырыста. Потым прыслалі мне паперу, дзе запатрабавалі ўжо 15 мільёнаў. Адвакаты сказаілі мне, што судовых збораў такога памеру не бывае. Але я аддала сваю пэнсію, 14 мільёнаў, і мільён пазычыла. Мая мэта — каб яму хоць трохі стала сорамна. Мы, падаткаплацельщицы, даем грошы не на тое, каб нас звалі адмарозкамі.

— Ці вядома штосьці пра рэакцыю Зімоўскага?

— Нічога. Судзьдзя выклікаў нас на гутарку. Прыходзіў прадстаўнік тэлевізіі. Хто будзе прысутнічаць на судзе 9 лютага, не-

вядома. Альбо прадстаўнік тэлевізіі, альбо сам Зімоўскі.

— Зімоўскі паказаў сябе як чалавек са спэцыфічнай маральлю. Да таго ж, ён цешыца сымпатыі уладаў. Чаго вы чакаеце ад суду?

— Я ведаю, што зь ім непрыемна сустракацца. Калі ён такія речы кажа, дык, відаць, чалавек малаграматны, некультурны. Ведаю, што яго падтрымае презыдэнт. Я наўрад ці выйграю працэс. Але такі суд мусіць абдыцца. Людзям трэба паказаць, што чалавек абрэзіў і не напрасіў прафыння. Каб людзі пабачылі, што ў краіне пануе хамства. Я папрасіла адшкадавання за закранутыя гонар і годнасць з 3 млрд. беларускіх рублёў. Гэта невялікая сума, бо калі судзіўся Шайман, ён патрабаваў 15 млрд. Чым мой гонар горшы за Шайманаў? Дзяр-

жайныя журналісты паселі нам на галаву. Я чула, Хрушчова і Кавалёва называлі нас «атраб'ем». Вось і ад Зімоўскага дачакала. Можа, яны не беларусы? Жывуць з намі, і нас жа гнусяць.

— Гэта ж яи першы ваш двубой з уладамі?

— О, не. Год назад нехта ззваніў у заводакіраваньне і пагражай узарвач трактарны завод. Дык мяне цігали, хацелі давесыці, што гэта я тэрарыстка. Цяпер чалавека гэтага знайшлі. А гады два тату ў лістападзе забралі мяне за ўздел у мітынгу. Дома забралі. Маёр Гіраль камандаваў апрацыяй. Цяпер, кажуць, ён падпалкоўнік КГБ. А тады 10 дзён мяне трымалі ў аблозе. Я зьела ўсё, нават вэрмішель на вадзе. Ужо трох дні піла адну ваду. Быццам у якім Магадане, я была ва ўласнай кватэры. Забралі-такі, сядзе-ла пару дзён на Прылуках.

— Ці не баіцесь вы, што можаце трапіць у астрог, быць зьбітай «невядомымі» альбо зынікнучы?

— Я 15 гадоў адпрацавала на трактарным заводзе, у тым ліку на вежавым кране. Я нават упала аднойчы з кранам з 60 мэтраў вышыні, але доля паслала цуд — толькі палец зламала. З тых часоў нічога не баюся. Мяне і ў Манголіі пасыпалі працаўца. Дык манголы прыходзілі і глядзелі на мяне. Ім было дзіўна, што чётка на такой вышыні працуе і не баіцца. Яны мне прыносялі падарункі, дзічыну розную, зайцаў клалі на пліту. Частавалі нюхальным тытунём. Я ведала, што адмаўляцца нельга — гэта знак павагі, я нюхала яго і страшна чыхала. Там мяне цанілі. А дома? У нас бабы у ліцейным і земляробчым участках працуяць, а па нарматыўных актах Мінпрацы не павінны працаўцаў. Ім яшчэ й плоціць менш, чым на іншых участ-

ках. Яшчэ не было перастройкі, а я хадзіла па міністэрствах і вышуквала, у колькі гадоў чалавек на пэнсію мусіць ісці са шкодных участкаў. Падняла дакумэнты — зваршчыкі гарачай зваркі ў 50 гадоў маглі ісці на пэнсію, а чыноўнікі дакумэнт скавалі і адпраўлялі ў 60. Сыходзілі людзі паміраць — з тубэркулёзам, з пухлінамі лёгкіх, з хранічнымі танзылітамі — ім не давалі нават даплаты да пэнсіі па стану здароўя. Тубдиспансэр запрошваў флюраграфію, а на заводзе не выдавалі, зынішчалі картку. Гэта гаворыць пра тое, што чалавек хворы, а яны хавалі. Даплаты атрымлівалі начальнікі, што сядзелі ў чыстых харошых кабінатах, а пісаліся, што працуяць на ліцейнай вытворчасці, у пыле і брудзе.

— І тут пачалася перастройка...

— Пачалася перастройка, нас яшчэ больш абкруцілі. Па трох месцы не давалі грошай, клалі ў банк пад працэнты, давалі інфляцыйны заробак. Людзі галадалі, трацілі прытомнасць ля станкоў. Усяго было. У 1991 годзе мяне абрали старшыней забастовачнага камітэту цеху — 1500 чалавек... А дырэкторы парабіліся капіталістамі, яны й іхныя дзеці. Трактары спрадавалі за валюту. Чаму рабочым іх шыла валюта? А яны скупалі японскія відэставары, скуру, норку, пуховыя паліто. Падакрываюці СП, камэрцыйныя кіёскі, пасадзілі туды сваіх жонак, вось адкупілі капиталы. Куды ні паді — стаяць катэджы. Я ведаю, як у нас дзялілі гэтыя катэджы у Каралёвым Стане. Вывозілі ўсё з заводу, што маглі. Я была кранаўшчыцай і мусіла грузіць гэтыя матар'ялы. Дык дайшло да таго, што ў браме пакажуць пальцам, што я на краіне, дык у той дзень нічога не

грузілі. Я зь лістом выходзіла да антыкарупцыянера Аляксандра Лукашэнкі — заказным, з паведамленнем. Ведаў усё Лукашэнка — ён перад рэфэрэндумам прыяжджаў на трактарны. Я перастрэла яго і з адлегласці 3 мэтры (ён тады яшчэ не баяўся людзей) сказала, што намеснік дыректара трактарнага завodu Матус — самы злодзеі. Ён у начальства пытава: «Вы Матуса звольнілі?» Яму кажуць: звольнілі. І тут, на маё шчасльце, гэты самы Матус выходитзіць з заводакіравання. Нікто яго не зваліў. Кралі, я не сумняюся, што й цяпер краудуць. Вось табе — адзін украй вядро памідораў, кілэ агуркоў і зэллік — і сядзіць, а другія па сто трактароў заганялі ў Літву ў сваіх мэтах — іх забіралі, надзявалі кайданкі, а паслья паціху выпускалі, і яны зноў у тых самых каўнітах.

— Аднак пры гэтым мы ня бачым масавых пратэстаў рабочых. У чым прычына, па ваш погляд?

— У 1991 годзе рабочыя выйшлі на вуліцу. І начальства задумалася: што рабіць, каб яны ня выйшлі другі раз. І цяпер ледзь што — вязуць на завод танныя крупы, цукар, муку. А людзі нічога ня маюць. Бягутць. Бягутць. А ішчэ. У 1991 годзе сам Ганчарык агатаваў выйсьці. А потым — у мяне нават ёсьць гэты загад — Ганчарык таксама падпісаў кожнага, хто быў на мітынгу, пакараць. І мяне ў тым ліку звольнілі. Гэта шворка — звольніць, пазбавяць прэміі, перавядуць на горшы ўчастак. Людзі ўсё асэнсоўваюць і баяцца. Мяне выкінулі, але я пансіянэрка — маю хон 15 млн. А іншага выкінуць, а ў яго няма нічога, як яму жыць?

Страх перашкаджае салідарнасці. Каб стварылі масавыя вольныя прафесійныя звязы, сабралі б гроши на ўзаемадаламонту, было б сымлей. Але намэнклятурныя прасаюзы інакі спрашу віварочваюць. Вось я ўвайшла ў СПБ. А тут афіцыйныя прафсаюзы давай раздаваць шмоткі. Бялізну на пасыцель. Мне не дадаюць, бо я ях ў тым звяззяе, што трэба. Але я съмелая жанчына і вытрабавала. Я сябра калектыву. За мае баксы вы купілі пасыцельнае, то давайце сюды. А іншай заплакала і пайшла. Няграматны народ, патрэбна пазбяўляцца. Нам ужо няма чаго губляць, усё пазабіралі. Я родам з Магілёўскай вобласці, з Краснапольскага раёну, вёска Высокі Борак. Вёскі ўжо няма. Пахавалі, закапалі. А былі ж векавыя лясы. Там бы курорт зрабіць, а зрабілі Чарнобыль. Маёй радзімы дзяцінства няма, таму я так і змагаюся, бо Радзіма Беларусь таксама можа зынікнуць.

Гутарыла Святлана Курс

5 студзеня ў судзе Савецкага раёну адбыўся працэс «Гары Паганайла супраць Валянціна Акулава» (таго, што працуе ў «Славянскім набаце» і прафесарам філязофіі ў Лінгвістычным універсітэце). Судзьдзя Генадзь Даўшук вынес расценыне пакараць В. Акулава на 50 мільёнаў рублёў за абраズу гонару й годнасці Г. Паганайлы і Гельсынскага камітэту. Такі маленькі штраф тады, што сп. Акулаву за сваю пісаніну атрымлівае толькі 11 млн. штomesiač. Некаторым падобнымі суды нагадваюць нарыхтоўку воўны са сьвіней — воўны мала, віску шмат. На нашу думку, такія працэсы спрыяюць усталіванню больш здоровага маральнага клімату.

— У 1949-м годзе я папаў у Мінлаг Комі АССР, пасёлак Інта. Працаваў на дрэваапрацоўным камбінаце (ДАК). Там сустрэў афіцэра БКА Раманчук Сымонат. Мы пасябравалі... Неяк у 1950-м Сымон сказаў, што этапам прыбыла ў наш лягер паэтка Ларыса Геніуш.

Жанчын прыгнага на працу на наш ДАК. Сымон Раманчук, карыстаючыся выпадкам, падвёў мяне да Ларысы Геніуш і прадставіў.

У лягеры зыняволеныя аб'яд-

мабыць за вамі едуць ужо, уцякайце. Мы — у ту ю дзюрку, пад замлю, па драбінах. Там унізе — бачым, ідзе інжынер шахты з салдатамі.

Мікола Канаш працаваў у шахце ёй кака: «Падымай масяк назад — наверх!» Крыху падняліся, там была старая выпрацоўка. Кінуліся па ёй да самага канца. Схаваліся ў нейкай шчыліне.

Інжынер падвёў ахову амаль да нашага сковішча, ды чуем, кака, што далей ісьці небясьпечна, можа заваліць, ці будзе вы-

вы. Пасльпей прыехаць і нават нес труну. Народу тады шмат было.

Паслья Андрэй Вайтовіч са Слоніма зрабіў помнік, а паслья мы зь ім і Дудкам Iванам з Баранавічай яго паставілі ды зрабілі агароджу...

Ларыса Геніуш помнік ставілі яе сваікі й сябры. На пахаванье прыехала многа народу з Горадні з універсітэту, беларускія пісьменнікі, таксама тыя, з кім ёй давялося адбываць тэрмін у лягерах. Быў міністар Краўчанка, пісьменнікі Лужанін, Сачанка, Бічэль-Загнетава, Арлоў, шмат іншых вядомых людзей. Але было ў шмат «людзей у штацкім», якія круціліся паўсюль, прыслухоўваючыся да размоваў. Нават мёртвая Ларыса Геніуш не давала ім спакою, была для рэжыму небясьпечнай...

Амаль кожны год у дзень яе нараджэння калі яе магілы зьбіраюцца яе былыя сябры па лягерах, тыя, хто ведаў яе. Адбываецца невялічкі мітынг памяці нашай славутай беларускай паэткі і змагаркі за Вольную Бацькаўшчыну.

Запісаў Руслан Равіка

ПРАЗ ШАХТУ — ДА ЛАРЫСЫ ГЕНІУШ

Пёттар Ращэтык, які жыве ў Баранавічах, у гады сталіншчыны трапіў у лягера. Там ён пазнаёміўся зь вядомай беларускай паэткай Ларысай Геніуш. Гэта гісторыя стала нагодай для наше гутаркі са спадаром Пётрам.

ноўваліся па нацыянальнасцях, у зямляцтвы. Зразумела, было ў беларуское зямляцтва. Мы стараліся трывалы сувязь з усімі беларусамі, таксама ёй з жаночага лягера. Перадавалі туды запіскі — «ксівы». Так завязалася перапіска з Ларысай Геніуш. Яна пісала нам свае вершы. Мы атрымоўвалі пасылкі, а яна — не (не было каму слаць, бо Янка Геніуш таксама недзе сядзеў). Таму стараліся неяк дапамагчы, перадаць нейкія харчы са сваіх пасылак...

Паслья зыняволеных-жанчын зынялі з ДАК і перавялі на працу ў тундру. Мы бачылі іх толькі тады, калі іх вадзілі на працу.

Зноў сустрэліся мы вясной 1953 году. Я працаваў на ДАК, а мой сябры — Мікола Канаш, таксама беларус — на шахце. Працоўныя зоны былі абцягнутыя дротам і ахоўваліся. Ларыса Геніуш знаходзілася ў 4-м жаночым лягерпункце. Мікола даў мне рыштунак і вонратку шахтёра, і мы спусціліся ў шахту. Па рэйках вузакалейкі прыйшли кілямэтры два. Па дарозе да нас далучыўся адзін немец. Наверх падлезлі праз вентыляцый — гэта недзе 70 метраў.

Вырваліся наверх калі самага жаночага лягера. Пачалі перакідваць прац дрот запіскі ў лягера. Дзяўчыны кідалі нам свае. Я папрасіў паклікаць Ларысу Геніуш. Яна прыйшла, але добра паразмайляць нам зь ёй не паշчасціла. Вартавы на вышыні бачыў нас ад самага пачатку і, вядома, выклікаў ахову.

Дзяўчыны заўважылі, што на падводзе едзе начальнік лягера з аховай. Яны пачалі кричаць, што

бух, калі далей будзе мэтан... Але тут адзін з аховы пасябяці ліхтарыкам на наш бок і заўважыў нашы ногі: «А ну, вылязайце!»

Мы выйшлі, нас павялі — ахову ззаду. Калі дайшлі да адтуліны, Мікола сеў на прыступку, падкурчыў ногі і паехаў напані. Ахову за ім, але не дагнала.

У мене пытаюць:

— Ты хто?

— Я не шахцёр! — адказваю.

А калі спускаесьць ў шахту, адмысловая вонратка з нумарам павінна быць. У мене спэцоўка, каска, ліхтар і акумулятар. Нумар паляяка аднаго — Дамбровіч. Той кака, што не даваў і на ведае, хто. У мене пытаюць:

— Хто даў?

— Не скажу.

Пайшлі тады яны глядзець вонратку ў «раздзявалку». Адна мокрая! Па намары даведаліся — Канаша. Той ужо пасльпей перарапануцца і аддаць запіскі. Прывялі яго. Я ім кажу, што я быў ён са мной, ды наогул мы не знаёмыя.

Начальнік лягера:

— Якой хто нацыянальнасці? Беларусы абодва? Усё ясна!

Далі нам 20 сутак. А калі адседзелі, у мене зынялі 3 месяцы залику. Павінен быў вызваліцца вясной, а вызвалілі восеньню...

Паслья Ларысу Антонаўну адправілі на этап у Абэзь. Праз нейкі час вярнулі назад. Якраз памёр Сталін, і нас расканваіравалі. Неяк яна прыйшла да мене на завод, адразу ж усе беларусы сабраліся разам... Треба прызнаць — трымалася яна дастойна.

З інты яе этапам паслалі ў Мардовію, станцыя Польчма, ад яе

прышшло пару лістоў, а паслья сълед згубіўся. Яе мужа з Варкуты таксама прывезлі ў Мардовію, а адтуль разам іх перавялі, некуды яшчэ...

Паслья вызвалення Геніушы прыехалі ў Зэльву. Ларыса Антонаўна стала друкавацца. Пачала перапісавацца з быльмі зыняволенымі. Адзін з іх, Пёттар Саўчук, быў сябрам яе мужа. Ён і расказаў мне, што Ларыса Геніуш жыве ў Зэльве, я ёй паехаў туды...

Жылося ім там цяжка! Янка Й. Ларыса адразу па вызваленіні адмовіліся ад савецкага грамадзянства, бо ў 1939 годзе жылі ў Чэхаславаччыне. (Янка Геніуш за панскай Польшчай скончыў Праскі Ўніверсітэт і там застаўся.) Прыйжджаў Танк, яе ўгаворваў, яна ж адказала: «Я грамадзянка БНР!»

Адразу паслья вайны, калі Геніушы былі яшчэ ў Чэхаславаччыне, яе брат спрабаваў іх забраць да сябе ў Англію. У Празе да іх прыходзілі людзі з ангельскага насольства, прапаноўвалі пераехаць у Англію. Але Янка сказаў: «Я сацыяліст», і не паехаў.

У Зэльве сълежка за Ларысай Геніушы была страшэнная. Пад выглядам пажарных прыходзілі чэкісты — лазілі па хаце, на гару — нешта забароненое шукалі. Шмат хто зь мястечка быў завэрбаваны, каб толькі назіраць за Геніушамі. Калі мы сабраліся на 70-я ўгодкі, маёр Хоха сядзеў у суседніх хаце з падслухоўвающимі аппаратамі.

У яе не было пэнсіі. Танк угаворваў Ларысу Антонаўну прынесьці грамадзянства Саюзу і атрымаваць пэнсію... Давалі 35 руб.

лёў — як не грамадзянину СССР. Мелі яны савецкія пашпарты са штампам «без гражданства». Янка працаваў доктарам-энэролагам і рэнтгенолагам, але таксама ўвесі час меў нейкі перасльп...

Мы, былыя палітвязні, настады яшчэ шмат было, зъбіralі гроши ё пасылалі ёй. Паслья пачалі выдавацца яе кнігі. Ларыса Геніуш пачала атрымаваць за іх адзін з іхніх ганарав, сымлялася ёй казала: «Я — капіталістка!»

Калі памёр Янка Геніуш, я даведаўся позна, і таму спазняўся на пахаванье. Даехаў да Слоніма, а там узяў таксоўку да Зэльви...

СУСТРЕЧА З КАМБАТАНТАМІ

У Горадні адбылося спатканне з ветэрнамі Саюзу Беларускай Моладзі, Саюзу Беларускіх Патрыётаў, Наваградзкага швадрону, Саюзу Змаганьня за Незалежнасць, Беларускай Краёвай Абароны. Спатканне арганізавала Гарадзенская філія БСДГ з удзелам моладзевай спартова-патрыятычнай арганізацыі «Край» пры падтрымцы Гарадзенскага аддзялення Фонду Сапегі.

Першыя спробы сабраць сябру СБМ рабіліся яшчэ ў 1993 годзе. Сёлетняя сустрэча адрознівалася большай колькасцю запрошаных. Сустрэча распачалася гімнам «Мы выйдзем шчыльнымі радамі» ў выкананні хору «Бацькаўшчына», пад час якога быў учеснены сыцаг БНР.

Першым выступіў Зыміцер Кісель, бацька якога Уладзімер Кісель, бацька якога Уладзімер Кісель не дажыў да гэтае сустрэчы некалькі месяцаў.

Асобу Уладзімера Кіселя ведаюць у Беларусі шмат людзей. Удзельнік Саюзу Змаганьня за Незалежнасць Беларусі прыйшоў савецкія канцлягеры ў Джэзказгане, Кенгіры, турму ў Горадні. Слова бралі таксама Аўгент Калубович, Мікола Канаш, сябар Ларысі Геніуш. Ён прачытаў нават невядомы верш пээткі.

Моладзі ў залі Гарадзенскага БНФ было шмат. Яна слухала аптымістычныя слова сваіх «бацькоў і дзядоў».

Таксама можна было пабачыць спэцыяльную прыгатаваную да гэтае сустрэчы слоўнікам Сяргеем Яршом газету «Голас камбатанта».

Такія сустрэчы могуць стаць традыцыйнымі.

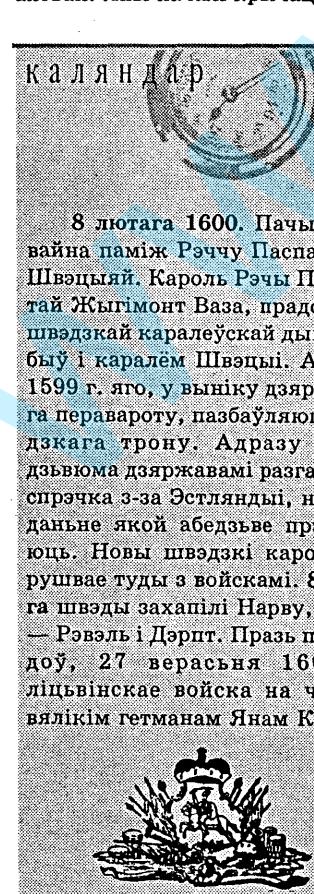
Андрэй Мялешка

кія вулкі, напэўна, і дагэтуль памятаюць ягоныя крокі.

У 1625 г. у Гарадні засноўваюць езуіцкі калегію, навучанне ў якім мела клясычны эўрапейскі характар. Калегію складаўся з двух аддзяленняў: малодшага, якое складалася зь 5 клясамі і старэшага, трохкляснага. У мурох гэтай навучальнай установы

вы выкладалі сем вольных мастацтваў (граматыку, астрономію, музыку), тэалёгію, грэцкую мову і лаціну. У калегію прымаліся дзеци шляхты і месьцічаў, незалежна ад веравызнання і матэрыйяльнага стану, а навучанне было бесплатным. Выхаванцы калегіюmu пашаўнялі ў шэрлатані інтелектуальных кадраў Вялікага Княства і Польскай Кароны. Езуіты давалі вельмі добрую адукацыю.

Алег Гардзіенка

Хаджевічам разгроміла значна большую швэдзкую армію пад Кірхгольмам, што пад Рыгай. Менавіта тады й нарадзілася прымаўка «збуй, як швэд пад Кірхгольмам».

8 лютага 1975. Ірляндская республіканская армія аўбяцьціла пра спыненне баявых аперацыяў у Ольстэры. Здавалася, што процістаянні каталікоў і пратэстантаў у гэтай частцы Вялікабританіі нарецце скончыліся, але... Канфлікт зацягнуўся на доўгія гады. Ірляндцы апантана змагаліся за сваю незалежнасць, пачынаючы з 1641 г. Іх вынішчалі, расстрэльвалі, вымушалі пакідаць Айчынну. Тыль, хто заставаўся ў жывых, працягвалі змаганье. Ірляндцы адрадзілі, здавалася, ужо назаўжды стражчаную гэльскую мову. За доўгія вялікія барацьбы яны вынеслі адно правіла: «бойця ўсімешкі ангельца». З малаком маці ірляндцы засвойваюць няянавісць да

ангельцаў, бо апошнія шмат дрэнага зрабілі для іх. Ці родніць што-небудзь беларусаў з нашчадкамі кельтаў? Вядома, што у 1918 г. у брытанскі парламент быў абрана нейкай Канстанцыяй Маркевич, якая ў той час сядзела ў ангельскай турме як ірляндская рэвалюцыйніца.

9 лютага 1825. Пятым прэзыдэнтам ЗША быў абраны Джон Куінсі Адамс. Ягона прэзыдэнцтва пікала з дзвінях прычын: пан першы, ён быў сынам другога прэзыдэнта краіны Джона Адамса (у ЗША толькі аліз выпадак, калі і бацька, і сын рабіліся прэзыдэнтамі). А па-другое, за Адамса аддалі галасы 108 тыс. выбаршчыкі, а за ягона асноўнага канкурэнта Э. Джэксана — 153 тыс. выбаршчыкі, аднак у калегіі выбаршчыкіў за Джэксана было пададзена менш за палову (43%) галасоў. Тому вырашэнне справы было перададзена ў

8 ВОДГУКІ

КРАЙ ПАЛЯКАЎ І СКАБАРОЎ

Прачытаў у пазатым нумара справа здачу Уладзімера Арлоу пра наведвальнне Эстоніі. Мяне асабліва зацікавіла тая частка ягоных дарожных нататак, у якой ён апісвае свой «транзыт праз Ресею». Сэру маё скалыхнулася ад уласных успамінаў пра гэтыя мясціны: я іх вельмі добра ведаю. Яшчэ малымі нас з братам бацькі з Магілёва «закідвалі» на ўсё лета да бабулі ў прыгожую вёсачку Завернікую на мяжы Себескага ды Алонаўскага раёнаў Пскоўшчыны. Вёска малаўніча раскінулася на беразе Вялікай. Мы там фактычна выраслі і палюблі назаўжды гэтую нашу другую радзіму.

Гэта насамрэч вельмі цікавы куток Ресеи. Г людзі тут цікавы і самабытныя. Сумесь звычаяў, традыцыяў, дыялектаў кідаеца ў вочы кожнаму, асабліва прыежджаму. Але пераважаюць тут людзі, якія на пытанье: «хто ты? адказваюць — «скобар» (гэта сасама як беларус кажа «тутэйши»). Скабары жывуть на правым беразе Вялікай, а тых, хто жыве «за ракой», на левым яе беразе, называюць «палякамі». Сапрауды Себескі раён традыцыйнай цыгненцада Беларусі. Моладзь адсюль з'яжджае да працу ды вучобу ў Палацак, Наваполацак, Віцебск і нават у Менск, а з суседнай Алочкі — ужо ў адваротным накірунку — у Пскоў, Печэрбург. Беларусамі ў гэтых мясцінах ніхто сябе ня лічиць, хоць «журавіны» тут таксама называюць «журавінамі», на «буякі» кажуць «геноўоль», ніхто ня скажа «отчество» — толькі «імя па бацьку». Можна пацув, як адна кабета кажа адной: «Я вчера не патрапила на этот автобус» (у сэнсе «не пасцяпела, спазнілася»). Але ўжо ніхто не разумее наших словаў «парэчка», «лазня», «крама», «дах». Доўга съмляюца з словаў «пуга», «ганак». Г хоць сто разоў скажы ім, што цябе клічуць Лявон, усё роўна будуць называць цябе «Алексей». Сапрауды, пад Себежам ёсьць вёскі Гута, Лізвінаўка, Рудня. Сп.Арлоў слушна пра гэта піша. Але як толькі ён трапляе за межы Себескага раёну, у «ісконно рускіх землях», зь ім адбываецца нешта незразумелае. Ці то самаход нашага славутага пісменніка надта ўжо шпарка ляціць па бальшаку, і ён не пасплювае чытаць дарожныя ўказальнікі, ці то надвячорак замінае яму рабіц гэта, ці ён дрэмле ў машыне і адным вокаў чы-

тае гэтыя самыя ўказальнікі, а можа ён проста чытае тое, што яму хацелася б прачытаць, толькі ўсе назвы населеных пунктаў, пералічаныя ў ягоным артыкуле, пададзеныя ў скажоным выглядзе. Прычым замененыя толькі 1-2 літары, а слова ўжо набывае немілагучнае, абразылівае значынне. Г вось вёска Капацілаўка пад Алочкай бачыцца сп.Арлову як Калачілаўка, вёску Красіна пад Востравам ён ператварае ў Крадзіна, а рэчку Бярэзініца з аднайменнай вёскай на ёй перайначы ў жахлівую Зарэзініцу. Натуральна, што такія вёскі трэба праскочыць як мага хутчэй, бо ў іх цябе могуць і пакалаціць, і абраабаваць, ці ўвогуле зарэзашаць. Але, дзякую Богу, ўсё абышлося. Г вось ужо наперадзе пскоўскія прыгарадныя вёскі. Тут пацярпела багатая вёска Дулаўка, якая з волі Арлова стала Дупаўкай. Прычым тут жа на хаду прыдумваеца вэрсія пахожанія назвы вёскі. Аказваецца, лізвінскія дулы «спраўна рабілі тут сваю справу». А мо ўсё ж лізвінскія «дулы», спадар Арлоў, спраўна рабілі тут сваю справу! Наступным разам будзьце больш уважлівым. А што да брудных ботай ды ватовак, дык хіба ня так апранаюцца і наши беларускія сляяне? А пра п'яніц і гаварыц ня варт.

А тое, што нашым вандроўнікам не адчынілі дзівераў у прыдарожных вёсках а трэціяй гадзіні дні, дык гэта шырая праўда. У гэты час на Пскоўшчыне і ўзімку, і летам маюць за звычай апранаўваць пасля багатага абеду, і далёка ня кожны знойдзе ў сабе сілы зьлезіці з цёплай печы, каб паглядзець толькі, хто там грукае ў дзіверы, тым больш зімой у хатах засталіся толькі людзі сталага веку, а многія ўзгуле ад'ехалі да дзяцей у гарады.

Зічу сп.Арлову новых прыемных вандровак і больш акуратнага стаўлення да тапонімаў.

Лявон Гуменьнікай, Менск

БЕЛАСТОЦКАЕ ВЫДАВЕЦТВА БЕЛАРУСКАГА ГІСТАРЫЧНАГА ТАВАРЫСТВА ПРАПАНУН НАСТУПНЫН КНІГІ НА БЕЛАРУСКАЙ І ПОЛЬСКАЙ МОВАХ

- O. Łatyszonk. Białoruskie formacje wojskowe 1917—1923. Białystok, 1995.
- Białorusini i stosunki polsko-białoruskie na Białostoczyźnie 1945—1956. T. 1: sierpień 1944—grudzień 1946, cz. 1: sierpień 1944—grudzień 1945, opr. S.Iwanicki. Białystok, 1996.
- H. Głogowska. Białorus 1914—1929. Kultura pod presją polityki. Białystok, 1996.
- o.G.Sosna, D.Fionik. Orła na Podlasiu. Dzieje Cerkwi, miasta i okolic. Bielsk Podlaski—Ryboły—Białystok, 1997.
- A.Miranowicz. Teodozy Wasilewicz. Archimandryta słucki, biskup białoruski. Białystok, 1997.
- Księga cudów przed ikoną Matki Bożej w Starym Korninie dokonanych, oprac. A.Miranowicz. Białystok, 1997.
- A.Miranowicz. Życie monastyczne na Podlasiu. Białystok, 1998.
- o.G.Sosna, D.Fionik. Parafia Ryboły. Bielsk Podlaski—Ryboły—Białystok, 1999.
- Białoruskie Zeszyty Historyczne.
- Wasił Byku. Ściana.

ЗВЯРТАЦЦА Ў БЕЛАРУСІ: 220085 МЕНСК А/С 5 ТЭЛ. (017) 249-08-88

Фота Анатоля Клевчука

ДА СУСТРЭЧЫ Ў ЖОПЦЕВЕ

Ліст сп.Гуменьнікава наўтаймы ўзбунтаваў успамінамі і маю грэшную душу.

Пачну з таго, што можа быць аднесена да памяці продкаў і што з прычыны газэтнага фармату ня трапіла ў «Краіну бяз будучыні». А менавіта з таго, што Себескі раён ня толькі горненца да Беларусі (бо гэта і ёсьць яшчэ Беларусь у ейных этнографічных межах), пасылаючы сэньні сваіх лепшых сыноў ды дачок у Палацкую *alma mater*. Цалкам верагодна, што нашыя са сп.Гуменьнікавымі продкі — «палякі», у 1863 годзе поплеч ваявалі з расейскімі карнікамі ў Юхавіцкіх лясах у пастранцкім аддзеле Баляслава Кульчицкага, дзе змагалася полацкая ў сеўской шляхта, а таксама тутэйшыя студэнты Пецярбурскага ўніверсітэту.

Вяртаючыся ж да тапанімі, найперш з салодкім шчымлівым болем згадаю амаль што родную вёсачку КОПЦЕВА, якая прытулілася да Дзэвіны паміж маймі Палацкам і Навапалацкам. Колкі сябе памятаю, нейкай руплівой рукі зноў і зноў удакладняе гэты назоў, дадаючы да ягонай першай літары ейны ж люстрыны адбітак. Двумя спрытнымі рухамі рукі сціплае ў невыразнае КОПЦЕВА імгненна ператвараеца ў ганарліва-таямнічае ЖОПЦЕВА і, признаюся, аднойчы гэты клапатлівай рукою была тая самая, што зараз піша гэтыя радкі.

Назоў суседній полацкай вёскі, дзе, між іншым, нарадзіўся беларускі рэжысэр Валеры Масьлюк, таксама не заўсёды за давальняй навакольных населеннікаў. Тут папрацаўваць даводзілася блей: шляхам зъянення першай і трэціяй літараў РОПНО трансфармавалася самі разумее ў што. Але ў незалежнай Беларусі, калі назовы на дарогах загучалі па-беларуску, ліхадзеі-рэдактары наскага старожытнага тапоніму былі пазабудзені козыраў і сваю безгустоўную чыннасць мусілі паспяхова спыніць.

Прыклады можна доўжыць. Пад Берасцем існуе станцыя ВЕРАСЫ, якая ўжо даўно больш вядомая тамтэйшаму жыхарству як ВСРАСЫ, што нават непаляшук, ня вельмі напружваючыся, разумее без перакладчыка. Ка-жуць, такім чынам мясцовыя апазыцыянеры ставяць адзнаку аднаму вядомаму палітыку.

Як выглядае, глыбока чала-вечыя пачуцьці іроніі ды самаіроніі раз-пораз сустракаючыся і ў сэрцы братоў-«скабароў».

Дарэчы, вэрсія сп.Гуменьнікава зь ліцьвінскім «дуламі» — бліскучая, хоць сваёй справы ў Інфлянцкую вайну яны, дулы, на жаль, не дарабілі.

Наконт перанятай у старэйшага брата звычкі з нагоды і без нагоды наступаць на корак, спрачаца са сп.Гуменьнікавым ня буду. Каб такога намеру ня ўзынікла і ў яго, магу паразаць знайсці ў старых гадавіках «НН» або ў маёй книжцы «Божая кароўка з Пятае авеню» эсэ «За што Авін забіў Кавэля».

Варта, відаць, заўважыць, што «Краіна бяз будучыні» — таксама эсэ, а не справа здача. Адчүце, як той казаў, розыніцу.

I, нарэшце, найістотнейшае. Радзіма ж у нас са сп.Гуменьнікавым адна; другой не было, а трэціяй ня будзе. Іначай, мы не займаліся б дасыціпным і несумненна карысным падарожнікам лістваваннем, а, магчыма, згадвалі б зараз любую нашаму сэрцу рачулку ня дома, а недзе ў Страпрамыслоўскім раёне чачэнскай сталіцы (які ўчора «вызвалілі», паводле маіх падлікаў, ужо сёмы раз) або ехалі б дахаты ў заліставанай труне, як «скабар» Сяргога або тое, што ад Сяргогі засталося.

I калі нам са сп.Гуменьнікавым выпадзе некалі ў нашых вандроўках сустрэцца, няхай гэта здарыцца ўсё ж у Копцеве-Жопцеве, а не ў «багатай» Дулаўцы-Дупаўцы, пагатоў паслья іхнага «багатага абеду».

Уладзімер Арлоў

БЕЛАРУСКАЯ СЛУЖБА РАДЫЁ СВАБОДА

Новыя хвалі ад 24 студзеня 2000 году

ЧАС	kHz	ХВАЛІ	ЧАС	kHz	ХВАЛІ
18:00 - 19:30	6000	49	22:00 - 23:30	6010, 6170	49
	7195	41		9845	31
	9615	31	06:00 - 07:00	11895	25
	15640	19		7275, 7295	41
				9750	31

Сярэдняя хвалі — 576 і 612 kHz

Адрас: 220085 Менск — 5, п/с 111; Vinohradskaya 1, Praha 110 00 CZ

Праграму можна слухаць, чытаць, а таксама пісаць у рэдакцыю прац WWW.SVABODA.ORG

НАСТРОЙЦЕСЯ НА "СВАБОДУ"!

ПОЛЬШЧА ЎЖО ВЯРНУЛА ПАВЕТЫ

У артыкуле «Раённыя цырымоніі» ў мінульым нумары «НН» вы пішаце пра паветы: «Палякі ў сябе хочуць іх вярнуць». Дык палякі ўжо тое зрабілі. Адміністрацыйная рэформа 1998 году вярнула ў Польшчу самакіраваныя ваяводства і паветы.

Паветы ў Польшчы стварыў каля 1300 году кароль Вацлаў II Чэскі, арыентуючыся на сярэднезадзімскія мадэлі (найперш нямецкія). Адным з набытакаў Гардзельскай польска-літоўскай уніі было ўтварэнне ў Літве сістэмы тэртыярыйнага падзелу на ўзор Каронаў. Падзел на ваяводства і паветы праіснаваў у Рэчы Паспалітай да 1795 г. Пазней, у час падзелаў, розным быў лёс ваяводстваў, але паветы засталіся.

Пры аднаўленні незалежнасці ў 1918 г. Польшча пераняла тэртыярыйнага падзелы па

дэяржавах, якія яе падзялілі. Пасля 1945-га былі ўніфікаваны ад УЛАСНАГА ІМЯ (а не ад імя Дэяржавы, Ураду, Прэзыдэнта і г.д.) і НА ЎЛАСНУЮ АДКАЗНАСЦЬ. Улады гміны абіраюцца ў сельнікамі і толькі перад імі адказваюць. Рада Гміны сама зацьвярджае бюджет. Кіраўніцтва гміны адказвае толькі перад Радай. Дэяржава кантралюе толькі адпаведнасць рашэнняў праву — не кантралюе мэтазгоднасць, дакладнасць і гаспадарчасць таіх рашэнняў.

На чале павету стаіць стараста, а зацьвярджае яго Рада павету. На чале гміны стаіць войт (у вясковых гмінах), бурмістар (у

местачковых гмінах) альбо прэзыдэнт места (у гарадах, дзе больш за 100 тысяччы насељнікаў).

Апрача таго, гміны могуць вырашыць пра ўтварэнне дапаможных адзінак — *solectvo* (з солтысам), *dzielnic*, *osiedle*.

Дэя разьвіцца беларускага слоўніка, пра што мы пісалі ў папярэднім нумары «НН», сталася нагода новага дыялёгу з чытчамі. Мы ўжо атрымалі першыя водгукі, якія пацвердзілі нашыя спадзяваныні і сумнёвы.

«Кампанія «Мова-2000» Вы пачынаеце вельмі патрэбную і карысную справу, — піша Аляксандар Рагойша зь Менску. — Я лічу, што рэдакцыя ні ў якім разе не павінна плянаваць для сабе пазыцыю старонінга нэутральнага назіральніка ў маючай абывацца дыскусіі. Да месца будуць і Вашы каментары, і меркаваныні запрошаных лінгвістай».

Безумоўна, рэдакцыя «НН» зьбіраецца самым актыўным чынам узельнічаць у дыскусіі — пагаджацца, спрачацца, камэнтавацца, прапаноўвацца. Аднак вырашаць — што вартае, а што нявартае — мы ня будзем. Досьвед іншых, хоць бы тых самых эстонцаў, паказае, што вырашае ў гэткім спрабе сама жыцьцё і жывая моўная практика. Упадабаны тэрмін пачынаючы ужывацца ў сваіх пісмовых і вусных тэкстах звычайнія людзі — і аўтары, і чытчы. Прыжыванне адбываецца стыхійна. «Міннак», «лусцік», «шапік» — мы ўжо добра разумеем гэтыя слова, хоць ніякае фармальнае рэгламэнтаваніе яны не было.

«Вы прапануеце стварыць сыштавану канкурэнцыі тэрмінаў. Які зь іх будзе мець перавагу ў масавай сувядомасці? Мне здаецца, што не авалязкова самы прыгожы ці самы непадторны, а той, які вымаілі і мы, і/чі да нас. І чым даўней, тым лепш. Памятаеце, аргументы прыхільнікаў «талерараў»? Талер вядомы з часоў ВКЛ! А аргументы супрацьлеглага боку? Рубель старэйшы за талер! Таму будзем мы і надалей карыстацца і аўтобусамі, і тэлефонамі, і тэлевізарамі — тут прыдзі альтэрнатывы нам не прапаноўваюць. І зноў татому ж мы лёгка перайшлі ці прайдзем ад таможні да мытні, ад налогу да падатку, ад магазіну да крамы. А колкі выдатных тэрмінаў, скаваных у лягушках, ста-

СКЛАДАЙМА СЛОЎНІКІ!

радруках, яшчэ чакаюць свайго часу! Можа, лепши сюды скіраваць высілкі паважанага люду паспалітага? А то дажыліся, што свае ж літаратурныя помнікі бяз слоўніка не разумеем».

Гэтая заўвага сп. А. Рагойша аблізутна слушная. Перш чым выдумляць нешта новае, трэба агледаць як сълед тое, што мы калісці мелі — у абсягах часу (скарбы старабеларускай мовы) і прасторы (дыялектная разнастайнасць). Яшчэ Якуб Колас заклікаў: перш чым запазычваць, «абшукаць кішэні юласнае памяці». Дарэчы, у тых самых эстонцаў плён лексычнага наватарства 60—80-х гадоў сабраны ў слоўніку, які завецца «Новыя і забытыя слова».

«З другога боку, як чалавек пераймае тое-сёе ў суседзяў, так і мова ня можа заставацца нязменнай. Ці трэба да гэтага працесу ставіцца адназначна адмоўна? Ну, каму цяпер замінае, што такія беларускія слова, як жарт, каштаваць, коўдра, кіраваць насамрэч нямецкага паходжання?»

Зноў жа слушна. Аднак, трэба заіншыць, што адна реч — калі слова ўзынікаюць у працэсе натуральнага разьвіцця мовы, як згаданыя вышэй жарт ды коўдра, а зусім іншая — калі людзі, што ў «нормальным» жыцьці гавораць не па-беларуску, валакуць у афіцыйную «літаратурную» мову ўсё, што ні трапіцца пад руку — і кофе, і карандаш, і грамхарч.

«І ўжо маё глубокае перакананыне — наукаўская тэрміналёгія ні можа абысціся без запазычання! Яна даўно не беларуская, не расейская, а інтэрнацыянальная; калі я ўбачу ў ангельскім тэксьце entropie, я заўсёды зразумею: размова ідзе пра энтропію. Наукаўская тэрмін трэба разглядаць проста як набор гукаў ці літараў, якія безварыятыўна аз-

начae пэўнае паняцце; што яшчэ стаяла за гэтымі гукамі ў роднай для іх мове, на пачатковай стадыі вывучэння дысцыпліны ўвогуле лепш ня ведаць, бо пачненца блытаюцца ў галаве. Прыклады: атам (непадзельны, грэц.), уран (імя бога, лац.), файл (стос папер, ангель.). Здавалася б, вось яно, нямеранае-нейзаранае поле для сапраўдных беларускіх лінгвістаў-наватараў? Шлях шкодны. Гэта быў бы яшчэ адзін факт, які адразу бы нас ад сусветнай цывілізацыі».

У гэтых месцы, бадай, варта даць слова іншаму ўдзельніку дыскусіі, які якраз мae на гэты конт інакшую думку. Улад Ян-дзюк з Прагі, колішні выдавец самвыдавецкага часопіса «Камп'ютарная прафтыка», прапануе праект невялічкага слоўніка камп'ютарнай тэрміналёгіі, з якога мы пададом хіба некалькі прыкладаў:

«Вытвар — Product (Software)
Злучво — Interface
Ладаванне — Loading, Booting (OS)
Прахон (Досяг) — Access
Спокладень — Packet, Package
Спокліч — Password
Сыцік — Compression...

Усяго ў слоўнічку каля 200 словаў.

Шчырыя сказаўшы, прызываючыся да англомоўнай камп'ютарнай тэрміналёгіі, цяжка зразумець тэрміны іншамоўныя — што беларускія, што расейскія, што польскія або чэскія. Часам нават прыходзіць у галаву бунтоўная думка: а можа іх і зусім не перакладаць? Ну, як бы там ні было, пытанье гэтае добраяткі спрэчнае. Чакаем вашых меркаванняў.

У лістах чытачоў зноў «усплывае» і проблема карэктнага правапісу запазычанняў. Сп. А. Рагойша працягвае:

«Так ужо склалася, што ў наўцы і тэхніцы цяперашнім часам асноўныя перайманні ідуць з ангельскай мовы. Добра было б, каб «НН» замовіла ў спэцыялісту і потым надрукавала ясныя правілы пераносу ангельскай тэрміналёгіі непасрэдна ў беларускую. Можа тады я, нарэшце, зразумею, чаму трэба вымаіліць камп'ютар, а не камп'ютар, а гэта ж бліжэйшы да арыгінальнага гучання варыянт. Альбо чаму hit hacker з амаль нячутным прыдыханнем h ператварыліся не ў хіт і хакер, а ў гіт і гакер (самы чымус: hot-dog = гор-дог, где адным і тым жа гукам г заменены i прыдыханье h, і выхухное g). Ці прыйшла ўжо пара пісаць гіндзі, гінды да гакей?»

Справа кадыфікацыі правапісу «тарашкевіцы», як мы спадзяемся (ужо 5 гадоў!), у блізкім часе аформіцца ў канкрэтных выданьях — зборы правілаў і слоўніку, дзе можна будзе спраудзіць правапіс англа-ды іншамоўных словаў па-беларуску. Гэта праца будзе пленам доўгіх даследаванняў і кансультацый карыстальнікаў «тарашкевіцы» ў Беларусі і ў замежжы. Вось жа праблема перадачы ангельскага h была прадметам зацятых спрэчак прадстаўнікоў «мэтраполіі» і эміграцыі. Апошняй цвердзяць, што «х» у гэтых сло-

вах — гэта праява жудаснай русіфікацыі, а тым, што жыве ў Беларусі, здаецца, што нічога страшнага тут няма. Зрэшты, ангельскаму h дакладна не адпавядае ні (фрыкатыўнае) г, ні х. Гэтыя гукі ўтвараюцца крыху інакш і гучыць больш «шумна», чым «амаль нячутнае прыдыханье» h. Аднак пасля доўгіх спрэчак пастаўлены было пісаць «г», а выхухное g, калі ёсьцьмагчымастць, перадаваць адмысловай літарай. Аднак слова «хакей» не аддалі. Не чапай съятое! (А было б «гокі»...)

А вось съведчаныне, што праблема слоўніка — не надуманая. Сп. Юры Тарасевіч піша:

«Хачу паведаміць вам пра існуючу каля двух месяцаў ініцыятыву «Таварыства Беларускага Слоўніка». Мэты — па магчымасці — закрыці сімантычныя правілы мовы, спраектаваць камп'ютарную базу лексыкі, стварыць правілы ўпрадакавання і унормаваныя лексыкі, арганізаваць збор лінгвістичнага матар'ялу. Пляны, як бачыце, цалкам напалеонаўскія, аднак, ужо зараз відаць колькі рэальных карысных магчымасцяў. Менавіта — камп'ютарная апрацоўка «старых» слоўнікаў (Ластоўскі, Станкевіч) дзеля атрымання базы зыходнага матар'ялу для «новага» слоўніка; стварэнне правілаў упрадакавання і ўнормавання лексыкі (насамрэч, яны ўжо гатовыя, аднак яшчэ не аформленыя для публікацыі); арганізацыя збору і разъмеркаванай апрацоўкі інфармацыі праз камп'ютарныя сеткі».

Свой допіс сп. Тарасевіч да поўні адмысловым «Маніфэстам».

Выказаныя ў праекце ідэі — на новыя. Яны ўжо ня першы год, як той казаў, лунаюць у паветры. А сёняня, наколькі ведаём, ажно некалькі групоў складаюць беларускія слоўнікі. Вось жа праблема перадачы ангельскага h была прадметам зацятых спрэчак прадстаўнікоў «мэтраполіі» і эміграцыі. Апошняй цвердзяць, што «х» у гэтых сло-

ў

Славамір АДАМОВІЧ

... ПРА СЦЯГА

У №4

«НН» Сямен Шарэцкі тлумачыць, чаму ён у Вільні зняў бела-чырвона-белы сцяг. І гэтым упадае ў яшчэ адну — като-рую ўжо лікам! — памылку. Но хто апраўдаўца, той вінаваты на пяцьдзесят, а хто настойвае на сваім апраўданні — вінаваты на ўсе сто.

Да закону турмы, які сформуляваны ў кароткіх «Ня вер!», «Ня бойся!», «Не прасі!», мы мусім дадаць чацвертае: і не апраўдайся!

... Пасля экспедыцыі Віктору ампутавалі фаліянгі пальцаў на левай і паўпальцы на правай руцэ.

Я думаю, тое, што зрабілі нашыя альпіністы, гэта і ёсьць самая сапраўдная і ў прымым сэнсе слова чыстая палітыка!

... Пасля экспедыцыі Віктору ампутавалі фаліянгі пальцаў на левай і паўпальцы на правай руцэ.

У «Беларускім кнігазборы» выйшлі ўспаміны Платона Крэня. Стандартны цяпер наклад — 500 асобнікаў. Пранізлівія радкі тэксту. Усё ў ім ёсьць: і наш беларускі боль, і знявагі, і перамогі, і доўгі шлях нацыянальнага самавызначэння... Яшчэ

***

У «Беларускім кнігазборы» выйшлі ўспаміны Платона Крэня. Стандартны цяпер наклад — 500 асобнікаў. Пранізлівія радкі тэксту. Усё ў ім ёсьць: і наш беларускі боль, і знявагі, і перамогі, і доўгі шлях нацыянальнага самавызначэння... Яшчэ

***

Яшчэ ў 1996-м выйшла кніга Сяргея Новікава «Каб вярнуцца». У ёй — гісторыя ўзыходжання беларускіх альпіністаў на самую

ДРОБЫ і ШРОТ

адна настольная кніга для сучасных беларускіх патрыётаў.

... ПРА ПІВА З ШАКАЛЯДАМІ БАЙКОТ

У Беларусі паменела беларуская піва і зявілася рознае расейскае: нават у плястыковых дэзвюхлітровых бутлях, нават у пяцілітровых бочачках. За месяц да Каляды апрапалі шакалядныя цукеркі менскай «Камунаркі». Затое завалілі нас іхнімі «Рускімі узорамі». І ўжо ў адной туэштый газэце нехта Луцінос абясце, што іхны «Бабаўскі» можа хоць зараз прыкупіць кантрольны пакет акцыяў нашай «Камунаркі».

Гэта шакалядна-піўная экспансія з маскалёў вяртае ў слоўнік беларускага нацыянальнага супраціву прызабытаслоўя байкот. Што-што, а байкот можа сабе дазволіць кожны беларус. Тым болей, што іхныя прысмакі нам задарагія. Таму ўжо агульную формулу «Слухай сваёў, дапоўнім больш ёмітай: «Спажывай сваёў!»

... ПРА НЭАФІТАЎ

20 студзеня ў халоднай залі сталічнага Дому літаратаў мададыя спрабавалі гаварыць па-беларуску. Найлепей гэта ўдава-

лася паэтцы Вальжыне Морт і Альгерд Бахарэвіч, хоць апошні і беспадстайна зрываліся на крыкі.

Заўважым: а) ня варта крицаць, калі ўмееш гаварыць; б) сіла ў слове, а ў голасе — дэцыблы.

Вечарыну маладых літаратаў вяла Ганна ў фальклёрным строі. Дапамагаў ёй Афрыканэр у кашулі з шэрага ільнянога палатна. Ганна раздавала выступоўцам дранікі. Афрыканэр з плястыковымі алігатарамі ў роце чытаў свае белмоўныя тэксты...

Сяргей Мінскевіч праспілаваў пра сіняга кіта. Праўда, наблытаў з порамі году, параваны Піліпаўку з «крешенскими морозамі».

З 28 лістапада паводле новага стылю (дзень святых Гур'я, Паціся, Маркела да Зымітра) па-чынаеца апошні гадавы пост — Каляды, альбо Піліпаўкі, які цягнецца да самых Каляд (24/25 сінінія). У гэты час ваўкі зьбіраюцца ў зграі, а людзі ў вёсках — на вячоркі ў попрадкі. У каго ў вёсцы ці мястэчку няма сваіх бабы-дзеда,

10 КУЛЬТУРА

У НАШЫМ САДЗЕ БУДЗЕ САДОЎНІК

У кнігарнях не знайсці партрэтаў пісьменьнікаў, затое шчодра раскладзеныя каляровыя Лукашэнкі. Хоць ім месца хутчэй — у канцтаварах. Менскі часопіс «Всемирная литература» распачаў новы год інтэрвю з Лукашэнкам. Першы нумар 2000-га адкрывае выступ Лукашэнкі, прычым з каляровым партрэтам — што беспрэцэдэнтна для літаратурнага часопіса.

Каб надрукавалі прэзыдента В.Гаўла, было б разумела — той сусветна вядомы літаратар. Зрэшты, і Лукашэнка выдаў брашуру аб брыгадным падрадзе. Караваец, пяром валодае. Гэта пацьвярджае эпіграф з яго самога — прачалавечую душу, якая «п'е з крыніц» сусветнай культуры. Аўтар прапануе нам за зірнуць за дзверы, перад якімі апынулася чалавецтва, каб вызначыцца, што нам спатрабіцца ў будучыні з таго, што мы «тацім на себе».

Ясна што — сацыялізм! Аказваецца, ён быў галоўным дасягненнем ХХ стагодзьдзя. Далей аўтар наракае, што прапаганда «оскопіла» людзей, яна нагэтулькі запанавала, што «некогда фантастическія представления о зомбіроўванні и управлении настроениями и желаниями масс сделаліся ужасающей реальносьцю». Пры гэтым ён шкадуе чалавека, які «все более зависім от манипуляций средств массовой информации». Дзе такое адбываецца, ня пішацца, але чытачы цудоўна разумеюць.

Пачынаецца нагнятаньне ў стылі савецкай прапаганды — «алігархічныя сілы», «глябалісты», «блёк НАТО», «гегемонісцкія сілы», «сусветная турма народаў», «эмова крымінальных сілаў», «разбураўныя сілы». Асабліва падабаецца аўтару сло-

Сяргей Максімовіч

ў жыдох, а ў глудох.

Глобус у «Новым Дамавікамэроне» пісаў пра мужыка, што прымерз да русалкі. Ага, дзядзька, тутака прыляпляецца безь нічога нікага адрэзуда некалькіх земнаходных кабетак, што ўвесі арганізм разам з душою заходзіцца ад экзистэнцыйнай распачы. Няма фатальнасці, ё войска, куды шыбую, удаcon заблытаны ў думках і сэнтыментах. Яны такія розныя. Кажуць, што чакаць муць. *Разъяромся, таварыш.* Але ж, бліны-ладачкі, як спамінаць іхныя вусны пад крыкі якіх сяржантай ці старшын?! Ня ведаю... А стары настаўнік расейскай літаратуры чамуса нагадвае, што «злой чеченец читит нож». Унутры пайнютка Чачнія.

Шындаю апошнія дзянькі на цывілі па крамах-магазынах у пошуках прыстойнай зблышага кілбаскі ды сякай-такай гарэлкі. Слухаю народ. Цэнтральны гомельскі ўніверсам — набываю тую самую кілбасу. Раптам аддзел ахінаецца крыкам якісці бабкі: «Аб'ядзяняйцесь ўсе западныя рэспублікі супроціў жыдоў! Аддайце мне майго жывога сына, якога морыць голадам жонка-жыдоўка ў 17-м мікрарайоне! Ня верце царкве, бо там сядзіць жыды!» Памітынгаваўшы без завадаў хвілін 7, старая пайшла работіць тое ж у іншым аддзеле. *Вот уждземакрація, меджду прачым.* Справа ня

ва «глябалісты». Прыгаломшыўшы як сълед чыгачоў, ён пачынае тлумачыць, што такое нацыянальна-дзяржаўная ідэалёгія. Галоўнае для беларусаў, як лічыць Лукашэнкі, — «захаваць усё лепшае» — «высшие обретения морали» савецкага грамадзтва: каlectyvіzм, салідарнасць і г.д. Караваец, трэба думаць, нам не абысьціся без «маральнага кодэкса будаўнікоў камунізму». Ну, а «стрыжань агульнанацыянальнае ідэі, яе аснова» — гэта задароўе нацыі. А першааснова — гэта чалавечая душа. Што да літаратуры, дык яна павінна заніцца фармаваныем съветапогляду, «адекватным патрабаванням нацыянальнага разьвіцця».

Публіцыст тлумачыць нам, што «реальное двузычье» — «нашэ досяжненне». Але: «Нікому й ніколі ня вырашыць культурна-моўных праблем адміністрыўным шляхам, з дапамогай дэкрэтаў кіраўніка дзяржавы». Аднак у нас усё можна! З тэксту вынікае, што ніякай русіфікацыі ў нас не было, а найвялікшую школу беларускай культуры прынёс развал СССР і тое, што Беларусь нарэшце стала незалежнай.

Нечакана ў тэксце трапляюцца й мудрагелісты пасажы ў стылі каўкаскіх тостаў. Аўтар прапануе адрадзіць «культ мудрой мысли», піша пра «вечное дерево мировой классики», заклікае да «возделывания нивы всех человеческих связей» і да ператварэння нашай рэспублікі ў «цветущий сад». Ролю садоўніка, трэба думаць, ён пакідае сабе. Але праполваць грады мы будзем пад «зіменамі», на якіх Лукашэнка маўрць напісаць: «Труд, Справедливость и Взаимность». Словы «дэмакратыя» і «свабода» ён ужывавае ў нэгатыўным контэксте і бярэ ў дзвукоўсці.

Сяргей Максімовіч

МЕНСКІЯ НЕТРЫ

БІРЖА

Чаму гэтае месца называюць «Біржай», ня ведаю, але і па сённяня кожны доўгажыхар Грушавікі скажа: «Пайшоў на біржу» альбо: «Быў учора на біржы».

Калі збочыш з вуліцы Чыгуначнай у праезд аўтабазы, пройдзеш паўз нагрувашчаныне гаражоў, узьнімесьца па распушчаных бетонных прыступках стромкае лесьвіцы альбо па съцежцы ўздоўж яе, і калі ўрэшце ўбачыш трохі зълева амаль сярднявечнага выгляду парэшткі муроў былога ДК камбінату сылікатных вырабаў, ведай — ты на Біржы. Дакладней, на яе ўскрайку.

Менавіта гэтай сіцяжынаю маци вадзіла нас некалі зь меншым братам у дзіцячу паліклініку, якая колісі месцілася тут у адным з баракаў. Страшнавата было крочыць між цёмных і нібы ўрослых у зямлю гаражоў, збудаваных з рознага ламачча. Затым караскаца, хапаючы рукамі траву,

па схілах высознага ўзгорку і блукаць між старых і чорных надмагільных камянёў з выбітымі на іх крыжамі і незразумелымі нам тады лічбамі і літарамі. Амаль заўсёды на паваленых гэтых камянях, у розных кутках былых могілак нейкія зашмальцованныя дзядзькі — хутчэй за ўсё, рабочыя зъмешчаныя паблізу прадпрыемстваў сац. гаспадаркі — з выгодамі пілі «Солнцедар» альбо «Лучистое» з рыльцаў вялікіх і чорных бутэлек.

А трохі пазней, у школе, наш настаўнік малівашыня Антон Іванавіч прыводзіў нас сюды на свае ўрокі. І як жа прыемна было ў сонечны верасеньскі альбо кастрычніцкі дзень зъбіраць тут такія вялізныя і прыгожыя кляновыя лісты, маляваць іх потым у альбом, а лепей за ўсё — проста дурэць, съмляцца і насіцца між дрэваў і магільных камянёў, паваленых, і таму зусім ня страшных, па такай зялёнай ящэ траве. А калі супакоіцца раптам на хвілінку, павярнуцца ў бок роднай Грушавікі, дык можна было ўбачыць ня толькі свае брудна-шэрыя цагляныя і брудна-жоўтыя блочныя хруш-

чоўкі, але і там, далей, недасяжна-вабныя гмахі на пачатку праспэкту Пушкіна, якія яшчэ толькі будаваліся тады. А з прачыненых вокнаў неразбуранага ящэ ДК чуваць былі ня вельмі ўпэўненыя гукі нейкіх музыкаў...

Цяпер ужо даўно і знаку няма, што тут некалі былі тыя могілкі. Толькі ацалелыя старыя дрэвы пакуль яшчэ вартуюць спачылыя пад імі душы. Ды нейкім дзіўным прывідам стаяць рэшткі муроў ДК.

А самы цэнтар Біржы — скрыжаваныне вуліц Мініна і Папова — амаль не зьмяніўся. Як і даўней, пад'ехаць сюды з «гораду» можна на аўтобусе біга маршруту, здаецца,тым самым старэнкім «ЛАЗе» з майданам дзяцінства. Тут па-ранейшаму стаіць прадуктовая крама, у якой і сёння гандлююць «чарніламі», толькі ўжо з «незалежнымі» назівамі кшталту «Падвячорак» ды «Крыжачок», а зашмальцованныя дзядзькі часыцяком ужываюць іх тут жа, на прыступках ля дзвірэй, бо ня могуць стрываць, каб адысьціся колькі кроакаў хоць бы да былых могілак.

Раман Станкевіч

ДЗЕЧИНІК ВАЕННАБАВЯЗАНАГА

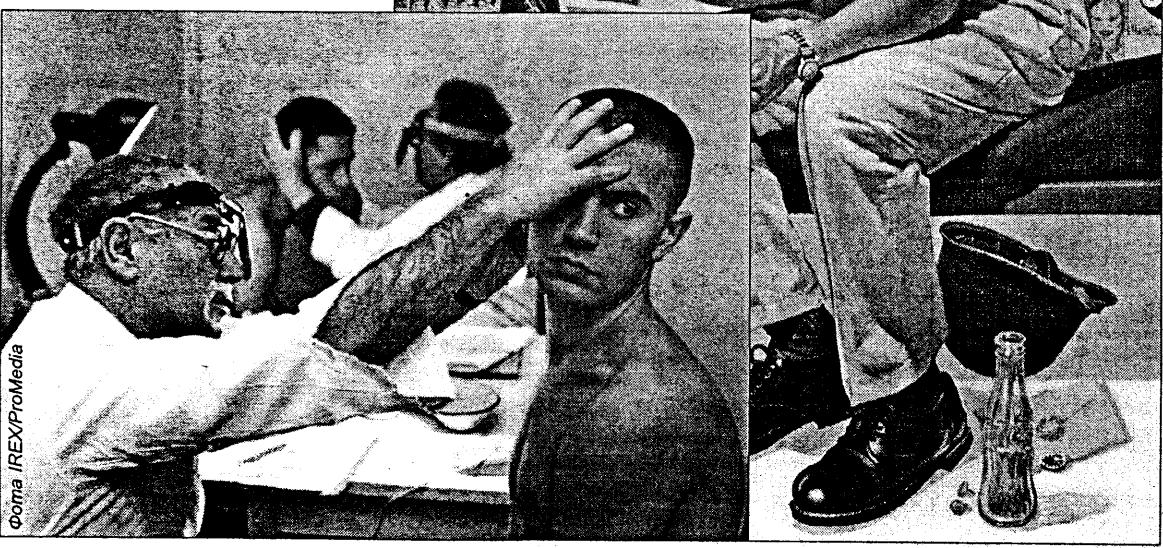
НЕ ХВАЛЮЙСЯ, МАЦІ, ЗА СЫНА

Ня верылася, што пачуцьці насамрэч аўвостраца так, як гэта ўліасціца для *канца веку*. Людзі, адыходзячы ад адзначэння навагодніх і постнавагодніх съвятаў, прысьвяткаў ды псуўда съвятаў, патрапілі ў съвет дэнамінаваных грошай. На мільёны лічыць было вуй як лёгка, а на тысячы, дык ніяк разбрацца ня могуць. Едзеш у трамлейбусе, а нейкі мужычок пытаете: «Малады чалавек, ня скажаце, 5х6=30 чы па-іншаму?» *Ну, вядома ж.* Пачынае нешта лічыць ужо без майдапамогі.

Шындаю апошнія дзянькі на цывілі па крамах-магазынах у пошуках прыстойнай зблышага кілбаскі ды сякай-такай гарэлкі. Слухаю народ. Цэнтральны гомельскі ўніверсам — набываю тую самую кілбасу. Раптам аддзел ахінаецца крыком якісці бабкі: «Аб'ядзяняйцесь ўсе западныя рэспублікі супроціў жыдоў! Аддайце мне майго жывога сына, якога морыць голадам жонка-жыдоўка ў 17-м мікрарайоне! Ня верце царкве, бо там сядзіць жыды!» Памітынгаваўшы без завадаў хвілін 7, старая пайшла работіць тое ж у іншым аддзеле. *Вот уждземакрація, меджду прачым.* Справа ня

нешта страшнаватае. Сённяня, на конадні адпрайкі ва ўзброеных сілаў, больш за ўсё страшна выпасьці зь беларускага кантэксту. Галава ня цяміць, як гэта можна жыць без рэгулярнага чытання «Нашай Нівы», «ARCHE», «Спадчыны»... Служу Рэспубліцы Беларусь, халера ясная. А насамрэч: «No pasaran», як кажуць улюбленыя нашымі бацькамі жанчыны з водарам кавы. Не хвалюйся, маці, за сына. Я прашу.

Сяргей Балахонаў

У КОЖНАГА СВЯЯ ДАРОГА

Віктар ШНІП

1. Дарога — гэта спакуса пайсці і не вярнуцца.

Дарога на чужыну сумная, як крыжы на могілках, пад якім наша мінулае.

Дарога дадому сьветлая, як патухаючы вугольле на вогнішчы, каля якога грэліся вандроўнікі.

Дарога — гэта рака, якой давяраеш сябе і, патанаючы ў яе плыні, імкнесься да мэты, губляючысі ў часе і прасторы.

Дарога зарастает быльнятом і зынікае, як зынікае Айчына, пакінутая здраднікам.

Дарога памятае лёгкія ногі дзяцей і цяжкія боты вояў.

Дарога — гэта павуціна, якой аблытана зямля, як кокан, у якім яшчэ тлее жыцьцё. І мы, як павукі.

2. Пачатак 70-х. З суседній вёскі вяртаючыся дамоў. Каля дарогі ў траве нейкія драты. Не чапаю, бо казалі бацькі — хутка будуць веяныя манэўры. І раптам — вэрталёты, аўтаматная страляніна, гул машины і танкаў. Як на вайне. Прыйбягаю дамоў. Мама плача: «Вайна!..» А бацька, гледзячы на танкі, што пруць па вуліцы, ламаючы платы і душачы кур'ёз, толькі пакуравае і паплётвае: «На Варшаву...» Mae Пугачы ўдзельнічалі ў «вайне» амаль два тыдні. Ад вясковых дарог засталіся адны каўдобыны.

3. Еду з бацькам на возе ў Гарадок, што пад Маладечнам. Вязем жыду агрэст здаваць. Пакуль дарога паляява, сядзець на возе мялка. За кіляметры два перад Гарадком пачынаецца брукаванка, абапал якой велізарныя невядомыя мне дрэвы. Колы барабаняць, аж у вушах чарты скучуць. А бацька сядзіць хоць бы што і расказвае: «Этая Кацярынінская дрэвы... Па гэтай дарозе царыца праяжджаала... Мне пра іх яшчэ мой дзед расказваў...» Я слухаю бацьку і ўяўляю, як па дарозе ў залатой карэце едзе царыца... А сёньня едзем мы. А заўтра...

Сыпілаваныя Кацярынінскія дрэвы. Брукаванка скаваная пад асфальт. Але яшчэ я чую, як грукоха па брукаванцы воз, на якім сядзіць вясковы хлапчук з бацькам і слухае, як шумяць старыя дрэвы.

4. Паміж Ракавам і Пугачамі 15 кіляметраў. Зь Менску ходзіць аўтобус. Людзей у ім звычайна поўна, што аж дыхаць няма чым, але ехачь лепей, чым ісці. І ўсё ж ішла адна жанчына вечарам з Ракава дахаты і не прыйшла. А раніцай знайшлі — павесілася на бярозе каля дарогі.

5. Чыгункі побач з Пугачамі няма. І каля яи прыйдзе зь Менску аўтобус, каля вярнуцца ў горад, трэба ісці на электрычку ў Аляхновічы ці Дубравы. Дзесяць кіляметраў — шлях невялікі, але ісці трэба будзе праз Доўгую гару, што за вёскай Татарская. А на гары лес, а ў лесе (так казалі ў

вёсцы) банда Дамінкаса. Праўда гэта ці не, і хто такі Дамінкас — ня ведаю. Але вечарам хадзіць на электрычку даўцца пяць гадоў таму назад баяўся і я. І дарога то зарастала, то зноў уздымалася пылам над Доўгай гарой. А сёня дарога на Дубравы — гэта найбуйш дарога на могілкі, чым на электрычку. І паміраюць у вёсцы людзі, і іх апошняя дарога праходзіць праз Доўгую гару, дзе ў лесе хавалася банда Дамінкаса, якога баяліся і якога помяяць.

6. Цяпер няма тых зім, што былі ў май дзяцінстве. А тады вуліцы ў вёсцы замяталіся вышэй платоў. І зынікалі драўляныя межы паміж людзімі, і кожны мог хадзіць там, дзе яму хочацца. І на сьнезе нараджаліся дарогі. Да адной хаты праехалі сані, да другой — гусенічны трактар. Адзін вясковец прывез калгаснай саломы, другі — муки. Жыцьцё ідзе, і зыяўляюцца адны дарогі, і зыяўляюцца другія. А я, чатыранаццацігадовы хлапчук, цягну за сабой саначкі, каб пакатацца з Юстынавай гары. А тут на табе — праз хутароў наступаў «Кіравец» (трактар такі), аж сънег ва ўсе бакі разлятаецца. І раптам каля мяне прыпыняеца: «Здароў! Куды цягнесься? «Катацца...» «А я ў партыю ўступаць!» — чую вясёлы голас знамага хлопца. І праз хвілю на сънежным цаліку застаюцца дзівэ глыбокія каляіны, як траншэі, з якіх, калі патрапіш, зможаш выбрацца толькі вясной. А я тады быў яшчэ малы і цягну за сабой саначкі...

7. 29 студзеня 1996 году ў Лягезах, дзе я амаль сем гадоў гадаваўся, памёр мой дзядзька Ваня. Зь Менску аўтобус усю дарогу пісаваўся, але неяк дацянуў да Пугачаў. Мамы дома ўжо не было. І перанацаваў і а сёрай раніцы сабраўся на прыпынак, каб пад'ехаць да Лягез. Аўтобус зусім сапсаваўся. І я пайшоў. І чым далей я адходзіў ад дома, тым мацней падымалася завіруха. І ўсё ж праз паўтары гадзіны я прайшоў чатыры кіляметры, што былі да гасцініцу, які зусім блізка каля Лягез. І мог я ісці па тым гасцініцы яшчэ пару кіляметраў і выйсці на выезджаную дарогу да вёскі, але за гасцініцам так блізка віднелася хата дзядзькі Вані. І да ўсіго перада мной на сънежным цаліку былі съяды, што вялі ў вёску. І я пайшоў па съядыах. Лёгка, упэўнена. Але праз мэтраў дзівесьце зыніклі съяды і перада мной, і мае. І стаў я правальвацца ў сънег вышэй калена. І так замарыўся, што хоць ты ляж і ляж. І лёт я на сънег. І ўспомні Бога. І папрасі Бога дапамагчы мне ісці. І ўстаў. І пайшоў па сънезе, не правальваючыся. І прайшоў мэтраў сто. І праваліўся, і зноў пачуў, як гудзе завіруха, як трашчыць пад ногамі сънег...

У кожнага свая дарога.

Людміла РУБЛЕЎСКАЯ

Dарога, у прынцыпе, усяго толькі пераадоленне прасторы. Але Карлас Кастаңэда сцьвярджаў, што ў кожнае дарогі ёсьць сэрца. Сапраўды, дарога — не абстракцыя і на частка матэрыі, пэўны адрэзак зямнай цвердзі. Эта хутчэй стан калектыўнай сцьвядомасці — ці нават падсцьвядомасці? Стан электронаў, якія сталіся токам і рушаць скрэз кристалічных структураў матэрыі. Можа быць, у съвеце атамай электрон-вандроўнікі, якія ствараюць магутную энергію току, лічацца прастьветленымі, адзначанымі вышэйшай сілай, як у съвеце людзей — пілігрымі.

Або адкінутымі, праклятымі, як у съвеце людзей — бадзягі.

Бо дарога — гэта небяспека, і той, хто живе ў яе стыхіі, нясе на себе кляймо гэтай небяспекі. Самым небяспечным чалавекам для чалавека можа стацца незнаніец, якога больш ніколі ня ўбачыў і на знойдзіў.

Дарога — нешта адухойленае. Апантанасць дарогай прыходзіць да чалавецтва, як эпідэмія чумы ці, хутчэй, эпідэмія працоўства, скокаў ці вядзімарства. У сядрнічавечкі эпідэмічнай манії да вандраванья апаноўваліся тых, хто найболыш няздолны да вандровак — дзяцей, жанчын, старых.. У пачатку ХІІІ стагодзіння у Марсэлі сабраўся шматлікія на тоўсці на дні мора да Ерусаліму, бо мора мусіла расступіцца перад імі — яны ж выконвалі Божую волю! Ні бацькі, ні ўлады не маглі затрымать маленькіх паломнікаў.

Мора не расступілася, а кемныя людзі апантаных дзяцей загрузілі на караблі і прадалі на ўсходніх базарах.

Дарога — гэта стыхія. Ніводнае месца на зямлі ня можа лічыцца сябе пачаткам ці канцом дарогі. Дарэмна чарговы Рым сцьвярджае, што ўсе шляхі вя-

дуць да яго. Кропка ня можа быць пачаткам ці канцом кругу. Той жа Кастаңэда сказаў, што ўсе шляхі аднолькавыя — яны нікуды не вядуць.

Той, хто хворы дарогай, — выбірае сабе лёс не такога, як усе. Вандроўнік, як электрон у струмені току, зыяўляецца і самай энергіі, і яе мікраскалічным носібітам. Птушкай Сімург, якія ёсьць — усе птушкі, якія шукаюць яе па съвеце. Ён падазронны таму, хто жыве ў замкнутай прасторы роднага мястечка, — можа быць, гэта падсцьвядомая боязь заразіцца псыхозам? Але да вандроўніка цягніцца, якія да экзатычнага стварэння — ён цікавы сваімі аповедамі. Нават сёньня, у век татальнай інфармацыі, у любой кампаніі расповеды пра падарожжы карыстаюцца поспыльствам. Напалёу, гэта таксама інстынкт — зыбіраць інфармацыю пра навакольную прастору. Таму час ад часу ў самым аседлым племені нараджаўся вандроўнік.

Жахліва, калі дарога робіцца прывычным, нецікавым становам, як для героя Сартравых «Ванітаў» — тады дарога не аддае табе ўражаньні, веды, пачуцьці, а забірае тваю энергію, ты — як авечка, што прадзіраецца праз калючыя хмызнякі і пакідае на галінках кавалакі поўсці.

Кажуць, што праз Беларусь праходзяць усе дарогі Эўропы, што мы — народ на скрыжаваньні. Але стыхія дарогі — гэта не абстрактны вектар. Там, дзе скрыжуецца шмат дарог з рознапалярных мясцінай, яны закручваюцца, як цыклён ці тайфун. Мы жывём у воку тайфуну, у сядрдзіне съмерчу, у здрадлівой нерухомасці, дзе ўзгадоўваецца нацыянальны архетып болота. Мабыць, таму насы людзі ў месце — не вандроўнікі. Ім цяжка далучыцца да стыхіі адной пэўнай дарогі і злыцца з ёю. Яны перамішчаюцца дзеля канкрэтных мэтаў, на пэўнае месца. Віхура часу і чужых упльваў, чужых дарог вакол свайго лапіка зямлі прымушае з усіх сілай тримацца за гэты лапік, бласконца прыгі-

нацаца да яго — абы не адараўала... Толькі асобныя натуры — як тыя, што апнуліся на ўскрайку чортавага кола — вырываюцца, вылятаюць з айчынай стыхійнай варонкі і лятуць па съвеце зь вечнай тугою ў атрученай балотнымі выпарэніямі душы. Магутныя павевы з усходу ці заходу, поўныя энэргіі там, адкуль яны прыляцелі, трапіўшы ў віхуру над нашым балотам, руйнуючы тое, што на паверхні, змагаюцца між сабою, але ўрэшце страчваюць сілу, няздолныя ўзрушыць дрыгву. Саргасава мора ўрэпейскай цывілізацыі. Я ня ведаю, ці створаны чалавек, каб пераадольваць прастору? Гавораць жа этолягі, што прывя занасць да Радзімы — інстынкты ўпрыгожваюць яго — ёсьць жывёлы тэртыярыйныя і ёсьць намады — вандроўнікі. Усё заляжыць ад таго, які кавалак тэртыорыі адбіўся ў памяці дзіцёнка ў пэўны момант — момант імпртынгу, адбітку ў падсцьвядомасці — як сымвал яго радзімы: ці вёсачка, ці ладная частка зямной паверхні, убачаная пад час бацькоўскага вандраванья.

Дарога мяніе чалавека, калі ён зліваецца зь яе стыхій, калі дарога — яго мэта і сутнасць. Але хіба малітва, пасыл думкі ў невымоўныя вышыні — яи ёсьць дарога? Усе вялікія мысліяры съвету гаварылі пра Шлях, у які належыць выправіцца, які належыць праходзіць — і гэта ня быў шлях, які пераадольваюць фізычны ў матэрыяльным съвеце. Ён заўсёды вядзе наверх.

Але ёсьць усё-такі дарога матэрыяльная, тое, што прынята называць дарогай, якая хавае косткі пад слоем утаптанай зямлі ці брукаванкі. Матэрыяльную дарогу складае ўсё, згубленое тымі, хто ішоў ці ехаў па ёй. Яе ўсьцілае съмяцьцё цывілізацыі, і вандроўнік прыпадабніеца скарабею.

І як душа зъянданая зь целам, так і дарога-стыхія зъядноўваеца з дарога-съмяцьцём, каб аддзяліцца ад апошній, як душа аддзяляеца ад цела, перайсці ў Шлях наверх.

Пяtra Kraičuk — колішні сакратаргаркаму кампартыі, пасыль першы міністар замежных справаў незалежнай Беларусі, а пазней пасолу Японіі — распавядае чытам пра тое, як спрыяў адкрыццю мэмарыяльнае дошкі Скарыну ў Падланскімуніўрэспубікані — а таксама ўстановленню памяці Mihaila Klaefasa Aginskага ў Фларэнцыі, дзе той пражыў апошнія саё гады быў пахаваны. Пра Скарыну Kraičuk піша па беларуску, а pra Aginskага — па расейску. Кніга выдадзеная на добраі па-

става в Беларусі в контексте устойчивого развіція: Материалы Міжнароднай научно-практическай конферэнцыі (Мінск, 24 — 26 мая 1999 г.). Пад рэдакцый М. Паўлава, Т. Лясковай. — Мінск: Тэсэй, 1999. — 128+120 с. — Наклад 300 с. ISBN 985-6454-57-3

Кніга падае матар'ялы па расейскай і перакладзе на ангельскую мову. Паведамлена зъмешчаны толькі тэкст Пайла Лойкі, Валянціна Мазацай Лявона Баршчэскага «Спробы стварэння прававай дзяржавы ў грамадзянскай супольнасці».

Ю. Захарына. Западніеврапейскіе іскусства эпохи Возрождения: Учбометодическое пособие для средних учебных заведений. — Мінск: БДПУ імя М. Танка, 1999. — 210 с. — Наклад 100 ас.

</

іДЫЛІЯ

Паломніцтва сп.Алеся Лукашэнкі ў Святыю зямлю і наданьне яму высокага званьня Рыцара Труны Божай спарадзіла ў мяне, ды, пэўне, ня толькі ў мяне, на-дзею на тое, што ён, нарадзіўшыся звыш, ачысьціц нашую зямельку ад бязбожнае камуністычнае погані.

Я маю на ўвазе тыя 4 сотні статуяў Ідалу, што патырчакамі тырчаць ці ня ў кожным беларускім месце ды мястечку, спрамяніяочы, як цвердзяць знаўцы, адмоўную энергію, зжыраючы нашую. Но таму і не ўдаецца Алесю наладзіць агрекультуру, прамысловасць ды гандаль, што камуністычныя вампіры ссусь ягоныя на-маганы.

Зразты, *wer sagt A muss auch B sagen.* Таму лічу, што першачарговай задачай сп. Лукашэнкі, як рыцара Труны Божай, мусіць стаць выдаленне няверных камуністычных ідалаў з нашай дзяржавы, зьнішчэнне іхных імёнаў у найменьнях вуліц, паселішчай, калгасаў, прадпрыемстваў, замена іх натуральнымі тутайшымі. Нядайна ў нас зявіліся новыя беларускія сувятыя, яны добра сябе зарэмэндавалі і вартыя ўшанавання. Так хочацца праісці па вуліцы сёв. Кірылы Тураўскага, выпіц піва ў скверыку наспуроць жоўтага дому за сьпінай генэрала Станіслава Булак-Булаховіча. Вось толькі парнашо мы не дазволім ставіць на вуліцы Св. Духу, як гэта часам бывае ў некаторых краінах.

Я заклікаю сп. Алеся Лукашэнку не-адкладна, шчэ да веснавой сяўбы, заняцца ліквідацыяй скампрамэтаваных гісторыяў камуністычных ідалаў.

Вось і магчымы сцэнар.

ДЗЕЙНЫЯ АСОБЫ:
Стропальшчык — сп. Алеся Лукашэнка
Прараб — сп. Вінцук Вячорка
1 работнік — векавечны перформансінк
сп. Алеся Пушкін

Пушкініха

Дзейкі

Народ

Небагатка міліціяна тай

У на тоўце Я

Вестка пра маючое адбыцца звяняцце Генэральнага Ідалу на пляцы Незалежнасці мусіць быць выключна вуснай, так яна хутчэй распаўсюдзіцца сярод студэнтаў, навучэнцаў, беспрацоўнай моладзі. Менавіта яны павінны прысутнічаць пры цырымоніі, каб потым перадаць памяць пра гэта сваім дзецям і ўнукам, а тыя — сваім. Але вольны прыйсьці кожны.

У пасыльнароўні час ля статуі стра-каюцца спсп. Алеся Лукашэнка (ён у новым шаўковым ад Кардэна / паркалевым з фабрыкі станікаў «Мілавіца» / хіповым джынсавым / санбэніта), Вінцук Вячорка (у гарнітуры айчыннай вытворчасці — Купляй беларускае!), іхныя сябры, паплечнікі, хаўрусынікі, вызваленая палітвязні, знойдзеная зыніклья. Яны стаяць купкамі і мірна гамоняць. Раз-пораз пазіраюць на гадзіннікі. Да сп. Вячоркі падыходзіць сп. Лукашэнка. Ён вітаецца і вымае з кішэні санбэніта пачак «LM», прапануе цыгарэту

Вячорку. Павагаўшыся, Вячорка бярэ цыгарку і, у сваю чаргу, вымае з кішэні дарагую французскую запальніцу, пstryкае, прапануе агонь. Яны закураўваюць.

Нарэшце па на тоўце ляціць: «Едзе! Едзе!» А вось і сп. Алеся Пушкін. Ён прыехаў з Бабра буланым канём. Падыходзіць да Алеся, Вінцука, здароўкаеца зь імі, з сябрамі сойму. Вяртаецца да калёс, здымает з іх заседжаныя ягонымі курамі драбіны і прыстаўляе іх да статуі. Потым здымает з возу доўгую вяроўку, якую ён з постам, належнымі модламі ды съпяваннем акафістуя уласнаручна зьвіў дзеля гэтага моманта. Спсп. Алесі падыходзіць да драбін. Сп. Лукашэнка, прытырмліваючы прыпол санбэніта і канец вяроўкі, ступае на першую прыступку, у той час як сп. Пушкін моцна трymае драбіны. Віхураю ўзылятае сп. Лукашэнка да чакухі Ідалу, жагнаеца праваю рукою і тут жа борздка накідае пятлю на карак. Павярнаеца да свайго народу і хоча нешта добрае скказаць, але кожны бачыць, што слова адамавым камяком захрасаюць у горле. Ён злазіць з драбін, бярэцца да вяроўкі — народ ужо за яе ўплёўся — Вінцук акідае позіркам навакольле — хоць бы якога міліцыянта не прыдушила, тэхніка бясьпекі! — і, упэўніўшыся, што ўсё ў парадку, падае гісторычны сигнал.

З вольными крыкам, пад пляніне «Магутны Божа», вольны народ валіць абрыдлую статую. Тая валіцца тварам на глебу. На шчоках шмат у каго блішчаць сълёзы катарсысу. С заслою мэтрабудаўніка на галаве да статуі зноў падыходзіць сп. Лукашэнка, мацае пульс, упэўніўшыся, чапляе за ногі статуі трос, Вінцук з належнаю асьцярогаю зноў падае сыгнал і, пыхнуўшы дымам, аўтакран падымае Ідала за ногі, валіць на цягач айчыннае вытворчасці. Цягач з Ідалам зьнікаеца ў невядомым кірунку.

Тым часам сэктанты з Маладога Фронту, Маладой Грамады ды праста прыстойная моладзь здымаяць Ідала Жоўтага Дому.

Сп. Алеся Лукашэнка падыходзіць да сп. Вінцука Вячоркі і прапануе падвесьці дадому. Сп. Вячорка ветліва адмаяўляеца. Сп. Лукашэнка самотна сядзе ў шыкоўны лімузин, які павязе яго ў халасцяцкую кватэру ў Дрезды. Сп. Вячорка шыецца ў перапоўнены трамейбус (сп. Сіўчык яго папіхе, сам ён, каб ашчадзіць грамадзкія грошы, пойдзе пешшу) — трэ наведаць Варавашэні, 8 — *Home, sweet home!*

На пляцы пачынаеца народнае гулянне. Сп. Алеся Пушкін пачынае катапт дзвек на калёсах. Доўга не накатае, бо Пушкініха, якую нейкі добразычлівец падкідае на легкавіку на ягоны найлепшы перформанс, ражуча спыніць ідylію.

А далей пайшло-пахала...!

Мікола Бусел, в. Дуброва пад Светлагорскам

Малады Фронт зь Берасцьцю
паведамляе: адрас не зьмяніўся!
(Інтэрнацыянальная 17-17, шточачьвер,
тэл.: 20-20-87.)
Па «новым адрасе» частка сябровой
зьбіраеца дадаткова.

ПАШТОВАЯ СКРЫНКА

Генадзю С. з Паставаў. «Першай Беларускай газэтай з рэсункамі» называлі сябе наше папярэднікі ў 1906 г. Дык і мы так сябе называем. Пара аднаўленыя «Мужыцкай праўды», мабыць, якіх не прышла.

Аляксандру А. зь Менску. У спрэчку розных «Песніяроў» ёмшацца на хочам. Гэта на творы, што за рубель гатовыя зазываць свой народ у ярмо.

Сержку Н. зь Менску. Ваша апавяданье дазваньня супярэчыць правілам беларускай артаграфіі і эстэтыкі.

НАША НІВА КУПОН БЯСПЛАТНАЙ ПРЫВАТНай АБВЕСТКІ

Запоўніце гэты купон, і мы надрукуем Вашу абвестку (ін больш за 15 слоў) бясплатна. 220050, Менск, а/с 537

ТЭКСТ

Імя і прозвішча

Адрес, тэлефон

ПРЫВАТНЫЯ АБВЕСТКІ

ВІТАННІ

Z Dnia narodzina viňšuim tatk Michasja: Žyvi u volnaj Belarus!

Dzieci

Старшага сябра, праваабаронцу Аляксея Колчына віňshuim з Днём нараджэння. Як добра, што ты ў нас ёсць! Maglejouski

Малады Фронт

Драгую сістэму віншую з 19-гадзізэм ад вінага нараджэння на гэты зямлі, у краі «дзівасіа і цудаў». Зычу не зьдзічэць у беларускіх дкунгліх. Брэзали

Цудоўнага хлопца Юрася Шлілеўскага віňshuim з Днём нараджэння! Зычым усяго самага добра. Сібры з Фронту. Нясьвіж

Любіў Мядзьведзь, віншую цябе з Марцікам 2-гадзізэм!

Любенік мядзьведзік. Сібры з Фронту з Днём нараджэння! Я вас ўсі люблю. Альцы

Родненіка Альцечку, дзякую за Маршік, ён вясёлы і разумны.

Марцік, расці вялікі і разумны Мядзьведзь

Сардична віňshuim з нагады 60-годзізэм Корнева Уладзімера Міхайлавіча. Зычым дзяроў, посыхай. Родны

Віцебская суполка БелНойД вішай ўсіх беларускіх змагароў за незалежнасць. Жыве Беларус!

Віншую берасцейскіх фан-клуб беларускага музыкі з утварэннем! Зычу плённае працы у патрэбнай Беларусі справе. Беларускі изляман

ІДЫ

На бойся зрабіць першы крок наусцірач Беларусі. Сёньня крок

ты, зустрэ чаразім!

Хто... як я ведаеш роднай мовы, посторы, зыневакаш бязъ-дзеяннем Радзіму і беларусаў! Касінера, Салігорск, Маладзечна 7-75

Дзякую, што яшчэ Управа МФ пачынаеца не з малітыў. Сэкты

траба душыць і ўзычыца. Пецы

Людзі, паверце: ня ўсе, хто выканамах і грайкамах «гукамо-лу» — юди... Безвыхадніца. Свае сірот чужых. Правынцыя. Галечка. Пястро

Цікава было бы даведацца, а ці знойдзіца мені месцы ў Крампі, калі туды ўрэшце зайдзе мой сумнавадомы гаспадар? Карова Мілка

Будучын з моладзю! Ня ўса моладзь — будучын! Будучын за Янам Беларус — беларус, юрист, бібліяшына, палітык, пісменнік — будучын!

Жыве справа Чэ і ёўрэй! Беларуское адраджэнне — за намі!

Лістукі 210033, Віцебск, а/с 40

Бысь ліцьвінам — значыць трымача літоўскага правакансэрваторычнага паду! (ід!) Аляксандраўскіні

Шануны! Не набыва напоў на аднаразовы посудзе. Ня буда саўком! Ворас саўковая народу — Альцы

Візваленыі камітэт Літвы — нацыянализм, апантанасць Гарадзішчы. Для ўсіх тых, хто яшчэ думае галавой. 220113, а/с 197 (ВКЛ). paustan@mail.ru

Супаконе хто-небудзь «граждана» Шніпа з этымі сабакамі. Коткі можна? Уладзімер Сабалеўскі

кантакты

Управа «BielNojd» паведамляе ўсім цяперашнім і будучым сябрам ад змене паштовага адresa: 210001, Віцебск-1, а/с 40

Злы дынін жадае спазнаць дынін дынагадливую з мітай выпраўленыем. Менск, п/с 3504, 220079

Сымпатычны мянчук шукав актыўных мужчын. А/с 78, 220141, Менск

Следары Аляксі з Палесся просьм зъяўронаца для магчымага супрацоўніцтва: Сега Ruch, а/с 342, 220050, Менск

Следары Крыўчіца зь Менску запрашаем ліставаць дзяля вісь-вітэлення ідэнтычных сюхіханій! а/с 342, 220050, Менск

Беларускі браце! Калі табе даспадобы падарожніца на Беларусі і слыхаць нашамуўна рок-парты, лістумайса. 213822, Маладзечна, Бабруйск, вул. Гагарына 7/70, Альена

Запрашаем да ліставаньня шкавых людзей (пол і месца жыхарства значынья на маюць). Аксана Камінска, 222310, Маладзечна, вул. Я.Купалы 126/318

NRM, прыяджайце ў Берасць! Тут вас чакаюць і любяць. Альена

Набуду 3 том энцыклапедіі гісторыі Беларусі. Добра заплачы.

Тэл.: 2